

LIETUVOS RESPUBLIKOS PROKURORŲ ETIKOS KODEKSO TAIKYMO PRAKTINIS VADOVAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodeksas (toliau – Kodeksas) nustato Lietuvos Respublikos prokurorų (toliau – prokurorai) elgesio bei profesinės etikos (veiklos) pagrindinius principus ir normas.

2. Kodekso paskirtis – reglamentuoti prokurorų elgesio bei profesinės etikos (veiklos) principus ir normas, kurių turi laikytis prokurorai tarnybos ir ne tarnybos metu.

3. Asmuo, paskirtas į prokuroro pareigas, savarankiškai ir sąmoningai pasiryžta tarnauti žmonėms ir teisingumui, įsipareigoja laikytis Kodekso principų ir normų.

4. Kodeksas parengtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymu, Jungtinių Tautų kongreso patvirtintu dokumentu „Prokurorų veiklos gairės“, Tarptautinės prokurorų asociacijos patvirtintu dokumentu „Profesinės atsakomybės standartai ir prokurorų pagrindinių pareigų bei teisių išdėstymas“, kitais prokuratūros ir prokurorų veiklą reglamentuojančiais nacionaliniais ir tarptautiniais aktais.

Kodeksas yra sistematizuotas, turintis teisinę galią aktas, kuris įvardina ir aptaria (atskleidžia) visiems prokurorams žinotinus ir privalomus tarnybos ir ne tarnybos metu elgesio principus ir normas. Kodeksą tikslingai sudaro principų, pagrindinių taisyklių rinkinys, bet ne elgesio atvejų sąrašas, preziumuojant, kad kiekvienas prokuroras prieš pradėdamas eiti pareigas sąmoningai prisiekė, suprasdamas priesaikos žodžių turinį ir esmę, būti ištikimas valstybei, vykdyti jos Konstituciją ir įstatymus, savo pareigas atlikti garbingai, ginti žmogaus teises, laisves ir teisėtus interesus, visada būti nešališkas, sąžiningas, saugoti jam patikėtas paslaptis ir gerą prokuroro vardą. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 10 straipsnio 5 papunktyje įtvirtintomis nuostatomis, kiekvienas prokuroro padarytas įstatymų pažeidimas, tarnybinis nusižengimas, prokuroro vardą žeminantis poelgis yra ir Kodekso pažeidimas. Prokuroras, nepadaręs įstatymų pažeidimo, tarnybinio nusižengimo, prokuroro vardą žeminančio poelgio, gali būti pripažintas pažeidęs Kodeksą, jei jis savo elgesiu neužtikrino Kodekse įtvirtinto principo ar normos įgyvendinimo: prokuroras paskleisdamas paskalą apie kolegų neva nepagrįstą paskatinimą, nepadarys įstatymų pažeidimo, tarnybinio nusižengimo, prokuroro vardą žeminančio poelgio, tačiau pažeis Kodekso 5.2 punkte įtvirtintą padorumo principą, kadangi paskleisdamas paskalą neįgyvendins jam privalomo elgesio: neskleisti gandų ir paskalų (5.2.2 punktas).

II. PROKURORŲ ETIKOS PRINCIPAI IR REIKALAVIMAI

5. Prokuroro profesinės etikos (veiklos) pagrindiniai principai yra šie:

- 1) teisingumo;
- 2) padorumo;
- 3) nešališkumo;
- 4) nepiktnaudžiavimo;
- 5) savarankiškumo;
- 6) konfidencialumo;
- 7) solidarumo;
- 8) pagarbos įstatymui;
- 9) atsakomybės.

5.1. Teisingumo principas.

Vadovaudamasis šiuo principu, prokuroras privalo:

5.1.1. visada veikti protingai ir teisingai, priimti apgalvotus ir teisėtus sprendimus, prireikus paskelbti priimamų sprendimų motyvus ir argumentus;

5.1.2. vadovautis tuo, kad asmuo, įtariamą padaręs teisės pažeidimą ar nusikalstamą veiką, yra laikomas nekaltu tol, kol nėra pripažintas kaltu pagal įstatymą;

5.1.3. be išankstinio nusistatymo, vadovaudamasis tik teisės aktų normomis priimti sprendimus, susijusius su įtariamųjų, kaltinamųjų ar nukentėjusiųjų teisėmis ir teisėtais interesais.

Žodis „teisingumas“ – žodžio „teisingas“ vedinys. Žodžio „teisingas“ reikšmė: 1. Kuris laikosi moralės normų, elgiasi dorai, kuriuo galima pasitikėti, sąžiningas; 2. Atitinkantis tiesą, pagrįstas tiesa, moralės normomis; 3. Teisėtas, pateisinamas; 4. Tinkamas, priimtinas; 5. Be kaltės, teisingas; 6. Tikslus; 7. Toks, kaip turi būti, tikras; 8. Taisyklingas.¹

Teisingumas yra daugiareikšmė kategorija, besireiškianti įvairiose gyvenimo srityse, todėl teisingumas yra vienas iš svarbiausių filosofijos, teologijos, ekonomikos ir kitų socialinių mokslų principų ir tyrimo objektų. Tai – vienas fundamentaliausių ir kartu abstrakčiausių teisės principų. Teisingumas materialiaja prasme – tai teisių ir pareigų pusiausvyra. Jis reiškia, kad žmogus nėra priemonė siekti tikslo, o pats yra tikslas; kad asmens teisės yra santykinės; kad turi būti derinami visuomeniniai interesai (privatūs ir vieši). Teisingumas procesine prasme – tai teisinį ginčą sprendžiančio subjekto (pirmiausia teismo) nešališkumas visų asmenų atžvilgiu.²

Teisingumas – pamatinė vertinamoji etikos kategorija, išreiškianti žmonių vaizdinius apie lygybę, visų lygias galimybes, teises ir priedermes, apie gyvenimo gėrybių paskirstymą pagal kiekvieno darbą. Teisingumas yra pagrindinė visuomeninių institucijų vertybė. Teisingumo esmę nusako vertinimų objektyvumas ir nešališkumas, nuoseklus lygybės principo laikymasis vertinant įvairius gyvenimo faktus ir reiškinius. Teisingumas reikalauja, kad vienas ir tas pats kriterijus būtų taikomas vertinant visų žmonių poelgius, nes dorovės požiūriu visi lygūs. Teisingumas – viena iš svarbiausių gėrio apraiškų. Teisingumas pasireiškia ne vien kaip racionalus sprendimas, bet ir kaip jausmas („teisingumo jausmas“). Šis jausmas glaudžiai susijęs su stipriu teisingumo kaip vertybės įsisąmoninimu ir išgyvenimu. Teisingumas dar reiškiasi ir kaip charakterio savybė. Teisingas žmogus yra bešališkas, jis objektyviai vertina savo ir kitų elgesį, nieko nedaro, kas prieštarauja teisingumui. Teisingumo sąvoka plati. Teisingumas yra ne tik etikos, bet ir teisės kategorija³.

Taigi, kaip minėta, teisingumo principas yra ir universalus bendrasis teisės principas, reiškiantis moralinę žmogaus nuostatą ir kriterijų, pagal kurį vertinami visi asmens poelgiai. Teisingumo principas įtvirtintas daugelyje teisės aktų, tačiau juose nerasime šios sąvokos apibrėžimo, nes minėtas principas yra vertinamasis kriterijus, todėl jo turinys kaskart turėtų būti įvertintas atsižvelgiant į visas kitas aplinkybes. Tai reikštų, kad šio principo turinys ir sąvoka turėtų būti apibrėžta remiantis teismų praktika ir teisės doktrina.

Teisingumo kaip teisės principo samprata pasiekia mus iš Vakarų teisės tradicijos ištakų. Dar Ulpianas nurodė, jog „studijuojant teisę, visų pirma, turi sužinoti, kaip atsirado žodis teisė ius). Jis kilo iš žodžio „teisingumas“ (iustitia)“⁴. Taigi romėnų teisėje teisingumas buvo laikomas teisės pamatu. Šio principo turinys buvo suformuluotas ir gana plačiai taikomas pretorių formuliriniame procese; čia teisingumo principas reiškė, kad teisė turi būti aiškinama vadovaujantis principu, jog kiekvienas žingsnis turi vesti visuotinio gėrio link, kad draudžiama nustatyti privilegijas konkrečiam asmeniui, kad visi yra lygūs prieš įstatymą ir, pagaliau, kad teisė turi būti aiškinama ne paraidžiui, o siekiant atskleisti tikruosius konkrečios teisės normos tikslus ir

¹Lietuvių kalbos žodynas, XV tomas. Vilnius: Mokslas, 1991, p. 1085–1086.

²Baublys, L. et al. Teisės teorijos įvadas. 2 leidimas. Vilnius: Leidykla Mes, 2012, p. 235.

³Žemaitis, V. Etikos žodynas. Vilnius: leidykla „Rosma“, 2005, p. 310–312.

⁴Дигесты Юстиниана. Памятники Римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана.-Москва: Зерцало, 1997. С 157.

siekius. Platono iškeltą idėją apie teisingumo socialinę svarbą romėnai perfrazavo į plačiai paplitusį posakį: *Justitia est fundamentum regnorum*⁵.

Teisingumo kaip vienos pagrindinių vertybių samprata bėgant laikui kinta. Visais laikais yra bandoma atsakyti į klausimą, kas yra ir kaip turėtų pasireikšti teisingumas. Kaip pavyzdį galime paminėti tai, jog etatizmo sąlygomis daugiau kalbama ne apie teisingumą, o apie teisėtumą, nes valstybė nustato, ką laikyti teisingumu. Oficialiuoju teisingumu čia gali būti paskelbiama bet kuri valstybės valia, jei tik jai suteikta įstatymo forma. Tuo tarpu personalistinei teisės sampratai, atsigręžiančiai nuo bendrybės prie individo, pirmiausia rūpi teisingumas kaip pačių individų ilgalaikio sugyvenimo ir klestėjimo pagrindas: kokių mastu pozityviosios teisės priemonėmis pasiekiamas vienodas teisinis dėmesingumas įvairių socialinių grupių interesams?⁶

Teisingumas yra svarbus įvairiose žmogaus veiklos srityse, taigi, svarbu visapusiškai jį pažinti, kad būtų žinoma, kaip jį atpažinti konkrečiuose žmonių santykiuose, kaip juo grįsti socialinius sprendimus. Atsižvelgiant į santykių, kurie gali būti vertinami teisingumo požiūriu, įvairovę, teisingumas gali būti suprantamas keliomis prasmėmis: etine, teisine ir socialine.

A. Vaišvila teigia, kad teisinio teisingumo atveju tai vienovei suteikiama įstatymo forma, dėl kurios ji tampa ne tik iš vidaus, bet ir iš išorės visiems vienoda ir kiekvienu atveju privaloma, o jos privalomumas garantuojamas ir valstybės prievarta. Etinis teisingumas skiriasi nuo teisinio savo pobūdžiu: teisių ir pareigų vienovė šiuo atveju egzistuoja ne išorinio įpareigojimo, o asmens vidinio įsitikinimo, įsipareigojimo veikti derinant savo naudą su artimo nauda pavidalu, ji garantuojama laisvu asmens apsisprendimu, sąžine ir viešąja nuomone. Socialinis teisingumas pasireiškia kaip asmens ir valstybės bendradarbiavimas sukuriant asmens teisiniam statusui teisių ir pareigų vienovės pavidalą ir jį palaikant. Etiniam ir teisiniam teisingumui būdinga tai, kad pats asmuo privalo suteikti savo etiniam ar teisiniam statusui teisių ir pareigų vienovės pavidalą: jis gali pretenduoti teisingumo pagrindu į tokias subjektines teises, kiek sugeba įvykdyti tas teises kuriančias ir palaikančias pareigas. Tuo tarpu socialinio teisingumo atveju kokybiškai nauja yra tai, kad teisių ir pareigų subjektas nėra tas pats asmuo, pareigas, kuriomis teisių turėtojas privalėtų legalizuoti savo subjektinę teisę į tam tikrą gėrį, perima kitas subjektas (valstybė, visuomenė arba kitoks socialinis darinys). Šių teisingumo formų santykis yra abipusio papildymo santykis, kuris palaiko visuomenėje ilgalaikį individų bendradarbiavimą, socialinių struktūrų stabilumą, skatina ekonominę ir socialinę pažangą⁷.

Teisingumas ir neteisingumas nustatomi remiantis moraliniais kriterijais, t. y. protingumu ir neprotingumu, sąžiningumu ir nesąžiningumu, gėriu ir blogiu, lygybe ir nelygybe, žmogiškumu ir nežmogiškumu ir t. t. Nekyla abejonių, kad teisingumo principas yra šiuolaikinės teisės sistemos dalis.

Teisingumo principas yra pati teisės esmė, jos stuburas. Teisingumas materialiaja prasme – tai teisių ir pareigų pusiausvyra. Jis reiškia, kad žmogus nėra priemonė siekti tikslo, o pats yra tikslas; kad asmens teisės yra santykinės; kad turi būti derinami visuomeniniai interesai (privatūs ir vieši). Teisingumas procesine prasme – tai teisinį ginčą sprendžiančio subjekto (pirmiausia teismo) nešališkumas visų asmenų atžvilgiu. Ypač pabrėžtina, kad conceptualiai jis yra teisės principas, tiesiogiai kylantis iš vertybinių teisės šaltinių (moralės, tradicijų, papročių, t. y. teisės šaltinių materialiaja prasme), todėl jo, kaip teisės principo, nors ir susijusio su morale, negalima laikyti moraline vertybe⁸.

Šiuolaikinės Lietuvos teisinėje sistemoje teisingumo principas yra įrašytas ne tik Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, bet ir daugybėje įstatymų bei poįstatyminių teisės aktų, tad jis gali būti laikomas bendruoju principu, pagrindžiančiu visą mūsų teisinę sistemą. Konstitucijoje ir proceso įstatymuose teisingumas, visų pirma, minimas kaip teismo veiklos sinonimas bei teismo proceso

5Vaišvila, A. Teisingumas: jo formos ir socialinė reikšmė. *Jurisprudencija*. 2002, Nr. 24 (16), p.196.

6Ten pat, p.196.

7Ten pat, p. 199–205.

8Baublys, L. *et al.* *Teisės teorijos įvadas*. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius: Leidykla MES, p. 183–184.

pagrindas ir tikslas (pvz., Konstitucijos 109 str.: „Teisingumą vykdo teismas“, „teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi“). Kita vertus, Lietuvos teisinėje sistemoje numatyta, kad laikytis teisingumo ir jį įgyvendinti turi ne tik teisėjai, bet ir valstybės tarnautojai bei politikai, nes teisingumas įstatymuose įrašytas kaip jų veiklos ir elgesio principas⁹.

Šiuo metu galiojančios Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje skelbiami Tautos gyvenimo ir konstitucinio reguliavimo fundamentalūs tikslai: atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Čia teisingumas susiejamas su pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės kūrimu. Taigi teisingumas – vienas iš Lietuvos valstybės ir tautos gyvavimo pagrindų.

Todėl teisingumas turėtų būti laikomas bendruoju ir pirminiu, o ne išvestiniu teisės principu, nes jis ne tik yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje – iš jo kyla ir pati Konstitucija, jo taip pat privalo būti „persmelkta“ ir visa mūsų visuomeninė valstybinė santvarka ir teisinė sistema. Konstitucijos tekste teisingumas iškyla bendrąja pasaulėžiūrine prasme, be to, čia įvairiais atspalviais atsiskleidžia ir teisingumo sampratos daugiareikšmiškumas¹⁰. Kitaip tariant, teisingumas tebelieka vienas svarbiausių teisės principų. Nors ir siejamas su žmogaus moraline nuostata, laikomas moraline vertybe, įvardijamas gerų papročių, ekvivalentiškumo ir kitomis sąvokomis, teisingumas šiuolaikinėje teisėje yra neabejotinai pripažįstamas teisės tikslu, teisinės valstybės pagrindu ir, kaip jau minėta, universaliu bendruoju teisės principu¹¹.

Proceso teisingumo (sąžiningumo) ar teisės į teisingą (sąžiningą) bylos išsprendimą principas įtvirtintas Konstitucijos 31 str. 2 d., EŽTK 6 str. 1 d.

Teisingumo samprata buvo išplėtotą daugelyje Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų. Visų pirma, Konstitucinis Teismas teisingą teismą prilygina tinkamam bei sąžiningam procesui: „tinkamas“ procesas, „sąžiningas“ procesas ir „teisingas“ procesas laikytini sinonimais. Antra, pagal Konstitucinį Teismą teisingas procesas – tai toks procesas, kurio metu gerbiamos visų proceso dalyvių (šalių) teisės, garantuojama šalių lygybė įstatymui, laikomasi kitų baudžiamojo proceso principų ir, trečia, pagal Konstitucinį Teismą teisingo bylų išnagrinėjimo sąlyga yra proceso subjektų funkcijų atskyrimas, bylų nagrinėjančio teismo nepriklausomumui ir nešališkumo užtikrinimas¹².

Apžvelgiant Konstitucinio Teismo nutarimus, paminėtina, kad jau 1995 m. gruodžio 22 d. nutarime¹³ buvo konstatuota, jog vienas iš pagrindinių teisės kaip socialinio reguliavimo priemonės tikslų – teisingumas. Jis yra vienas iš svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų. Jis gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos. Teisingumo negalima pasiekti pripažįstant tik vienos grupės arba vieno asmens interesus ir kartu neigiant kitų interesus.

Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarime¹⁴ buvo pabrėžta, kad Konstitucijoje įtvirtinti teisingumo ir teisinės valstybės principai yra universalūs, jais turi būti vadovaujama ir kuriant teisę, ir ją įgyvendinant. Šiais konstituciniais principais yra grindžiama visa Lietuvos teisės sistema. Teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai reiškia, kad visos valstybės institucijos turi veikti remdamosi ir vadovaudamosi teise, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės, paisoma prigimtinio teisingumo. Be to, šiame nutarime nurodoma, kad teisingumo ir

⁹Vaičiaitis, V. A. Teisingumo samprata ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. *Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis*. 2009, Nr. 1 (13), p. 213.

¹⁰Pvz., pagal Konstitucijos 23 straipsnį teisingumas yra nuosavybės teisių apsaugos garantas; 31 ir 82 straipsniuose teisingumas siejamas su sąžiningumu ir bešališkumu; 48 straipsnyje jis pripažįstamas tam tikra socialinių teisių užtikrinimo garantija; 135 straipsnyje teisingumas iškyla kaip tarptautinės teisės ir tarptautinių santykių principas ir pagrindas; 32, 109 ir 112 straipsniuose jis įtvirtintas kaip procesinis principas ir teismo veiklos sinonimas.

¹¹Baublys, L. Aristotelio teisingumo distinkcija šiuolaikiniame teisiniame diskurse. *Jurisprudencija*, 2006 8(86), p. 85.

¹²Goda, G.; Kazlauskas, M.; Kuconis, P. Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 53.

¹³Valstybės žinios, 1995, Nr. 106–2381.

¹⁴Valstybės žinios, 2000, Nr. 105–3318.

teisinės valstybės principai suponuoja ir tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti. Tačiau, pasak Konstitucinio Teismo, konstitucinis teisingumo principas savaime nereiškia, jog asmenys, padarę teisės pažeidimus, neturi būti traukiami teisiniu atsakomybėn ar juo labiau, kad teisės pažeidėjai gali būti nuo tokios atsakomybės atleidžiami kaip nors kitaip, negu numatyta įstatymuose. „Teisinės valstybės principas neatsiejamas nuo teisingumo – vieno pagrindinių teisės kaip socialinių santykių priemonės tikslų. Teisingumą galima įgyvendinti užtikrinant interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, interesų priešpriešos. Taigi Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas yra neatsiejamas nuo teisingumo imperatyvo ir atvirkščiai.“¹⁵

Paminėtina, kad ir kasacinė jurisprudencija, iš esmės remdamasi konstitucine teisingumo samprata, siekia atskleisti teisingumo principo turinį baudžiamajoje teisėje ir baudžiamajoje politikoje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje formuojama nuostata, kad teisingumas yra vienas iš pagrindinių baudžiamosios teisės tikslų ir baudžiamosios teisės paskirties kontekste reiškia, kad nusikalstamas veikas padarę asmenys atsako pagal Baudžiamajame kodekse nustatytus baudžiamosios atsakomybės pagrindus ir sąlygas, o tarp siekiamo tikslo ir priemonių šiam tikslui pasiekti, tarp nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdžio ir už šią veiką numatytos bausmės turi būti teisinga pusiausvyra (proporcija). Baudžiamoji atsakomybė konstitucinėje jurisprudencijoje aiškinama kaip kryptingi atitinkamos teisės normose numatyti asmens suvaržymai dėl jo smerktino veikimo ar neveikimo, kurį tos normos draudžia, yra valstybės atsakas į nusikaltimą teisinėmis baudžiamosiomis, baudžiamosiomis procesinėmis prievartos priemonėmis, ribojančiomis šią veiką padariusio asmens teises ir laisves¹⁶.

Konstitucinis Teismas yra nurodęs ir prigimtinio teisingumo paisymą kaip konstitucinių teisingumo ir teisinės valstybės principų neatskiriamą aspektą. Prigimtinis teisingumas suponuoja asmenų lygybę; šis principas tiesiogiai įtvirtintas Konstitucijos 29 straipsnyje. Prigimtinis teisingumas neatsiejamas ir nuo humanizmo, taip pat įvardijamo kaip vieno iš svarbiausių konstitucinių principų ir įvairiais aspektais įtvirtinto įvairiose Konstitucijos nuostatose: kad draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes (21 str. 2 d.), kad draudžiama versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ir artimus giminaičius (31 str. 3 d.) ir kt.¹⁷

Vis dėlto, pasak V. A. Vaičiūčio, plačiausiai teisingumo principas buvo atskleistas 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime¹⁸, kuriame mirties bausmė pripažinta antikonstitucine¹⁹. Jame „teisingumo procesas“ nesiejamas išimtinai su teismo procesu formaliąja teisine prasme. Čia Konstitucinis Teismas, teigdamas, kad „teisingumas yra procesas, bet ne vienkartinis aktas“, peržengia teisingumo kaip teismo (civilinio ar baudžiamajo) proceso principo ribas ir suteikia jam vadinamąją atvirą struktūrą. Pasak Konstitucinio Teismo, „teisingumas vykdomas visada paliekant galimybę ištaisyti galimą klaidą arba pakeisti nuosprendį paaiškėjus naujoms aplinkybėms, nes „teisingumas niekada negali būti fatališkas“.

Taigi teisingumo principo turinys yra susiejamas su tam tikro balanso, pusiausvyros, lygiavertiškumo, atitikimo pasiekimu ar nustatymu. Pusiausvyros siekį kaip gana abstraktų

¹⁵Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 17 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 27–1098.

¹⁶Baranskaitė, A.; Prapiestis, J. Konstitucinės teisingumo ir teisinės santarvės dimensijos baudžiamajoje teisėje. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui - 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamajo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 49.

¹⁷Kūris, E. Lietuvos Respublikos Konstitucijos principai. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001, p. 248–249.

¹⁸*Valstybės žinios*, 1998, Nr. 109–3004.

¹⁹Vaičiūtis, V. A. Teisingumo samprata ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. *Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis*. 2009, Nr. 1 (13), p. 218.

teisingumo sampratos elementą leidžia sukonkretinti klasikinis teisingumo kaip nuostatos „atiduoti kiekvienam, kas jo“ apibrėžimas²⁰.

Teisinėje literatūroje nemažas dėmesys skiriamas ir procedūriniam teisingumui, kuris nustato svarbius reikalavimus teisingumo vykdymo būdai ir formai – teisingumas turi būti vykdomas griežtai laikantis procedūrinių taisyklių ir reikalavimų, kad pasiektų savo tikslą. Pagrindiniai procedūrinio teisingumo elementai yra teismo nešališkumas, objektyvumas, nepriklausomumas, teismo sprendimo tinkamas motyvavimas ir jo aiškumas, teisminės gynybos garantavimas, teisminių instancijų garantavimas, precedento paisymas ir teismo sprendimo proporcingumas, teisės viršenybės užtikrinimas. Procedūrinis teisingumas yra glaudžiai susijęs su materialiuoju teisingumu, t. y. su pačia teisingumo esme. Procedūrinis teisingumas yra itin svarbus siekiant užtikrinti, kad materialinis teisingumas, t. y. teisingas sprendimas byloje, būtų pasiekiamas teisingomis ir tinkamomis priemonėmis. Tačiau tuo atveju, jei visos procedūrinio teisingumo sąlygos yra įgyvendintos, vien procedūrinis teisingumas nelems sprendimo teisingumo ir teisėtumo materialiu požiūriu, todėl procedūrinis teisingumas visada turi būti derinamas su materialiuoju teisingumu, ir atvirkščiai²¹.

5. 2. Padorumo principas.

Vadovaudamasis šiuo principu, prokuroras privalo:

5.2.1. iš anksto nežadėti jokių sprendimų, elgtis sąžiningai ir padoriai, savo pavyzdžiu formuoti nepriekaištingą prokuroro reputaciją, neatidėliojant pripažinti, atsiprašyti ir ištaisyti padarytas klaidas;

5.2.2. nešmeižti kitų, neskleisti gandų ir paskalų, be reikalo nekritikuoti kolegų, tarpusavio bendravimą grįsti mandagumu ir tolerancija;

5.2.3. nenuolaidžiauti pavaldiniams, vengti arogancijos ir nepagarbos jiems, atidžiai vertinti teisėsaugos pareigūnų padarytus įstatymų ar profesinės etikos pažeidimus, taktiškai reaguoti į prieštaravimus.

Padorumas – patvarus dorovinis santykis su žmonėmis, grindžiamas sąžiningumu. Artimos sąvokos – garbingumas ir kilnumas. Plačiaja prasme padorumas ir yra sąžiningumas, bet tik santykiuose su kitais žmonėmis. Padorus žmogus nėra savanaudis ar egoistas. Jis vadovaujasi garbingais ir kilniais motyvais²².

Doroviniai santykiai – ypatinga santykių sritis, susiklostanti žmonių dorovinėje veikloje. Bendrai veikdami žmonės sueina į tam tikrus tarpusavio ryšius: paklūsta drausmei, laikosi papročių, dorovės normų, vertina poelgius, rodo pavyzdį kitiems. Dorovinius santykius kuria visi, kurie juose dalyvauja.

Sąžinė – pamatinė etikos kategorija, pagrindinė savęs vertinimo institucija. Asmuo suvokdamas save kaip individualybę, kartu sąmoningai vertina savo poelgius visuomeninių dorovės reikalavimų požiūriu. Sąžiningumo principas teisėje reiškia asmens savybę, kuri interpretuojama pagal objektyvumo ir subjektyvumo kriterijų, t. y. vertinant elgesį objektyviai, siekiam nustatyti, ar asmuo privalėjo ką nors daryti, nedaryti ar žinoti, o subjektyvumo kriterijus atspindi asmens galėjimą (negalėjimą) žinoti, ką daryti ar nedaryti ir jo pasirinktą veikimą, ir jei esant žinojimui pasirinkimas yra nedaryti to, kas buvo privalu, toks elgesys vertintinas kaip nesąžiningas.

Šmeižimas – klastos ir melo rūšis, sąmoningas kitų apkaltinimas, norint juos apjuodinti, sukompromituoti ir pažeminti. Šmeižtas gali būti skleidžiamas žodžiu ir raštu, anonimiais laiškais ir kitais būdais. Šmeižtą kelia tarpusavio konkurencija, priešiškas, pavydas ar kerštas.

20Baublys, L. Aristotelio teisingumo distinkcija šiuolaikiniame teisiniame diskurse. *Jurisprudencija*, 2006 8(86), p. 85.

21Dereškevičiūtė, M. Procedūrinio teisingumo elementai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2013 (87), p. 124–125; plačiau žr.: Valickas, G.; Justickis, V.; Vanagaitė, K.; Voropaj, K. *Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisėsaugos pareigūnais bei institucijomis*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.

22Žemaitis, V. Etikos žodynas. Vilnius: leidykla „Rosma“, 2005, p. 238.

Arogancija yra neigiama pasididžiavimo forma, kylanti iš per aukšto savęs vertinimo, ir pasireiškianti perdėtu išdidumu, pasitikėjimu savimi, pasipūtimu ir puikybe, kitų asmenų niekinimu. PEK sprendimai.

2014-11-21 sprendimas Nr. 1.6-23 Komisijoje priimtas išnagrinėjus vyriausiosios prokurorės D. B. kreipimąsi dėl prokuroro A. Ž. galimai padarytų Kodekso 5.2.1 punkto pažeidimų. Kreipimesi buvo nurodyta, kad prokuroras, vairuodamas tarnybinį automobilį buvo neatidus, sukėlė eismo įvykį, kuriame nukentėjo žmogus; prokuroras A. Ž., nesuteikęs neatidėliotinos medicininės pagalbos ir nepranešęs policijai, kartu su nukentėjusiuoju iš įvykio vietos pasišalino ir tokiais savo veiksmais ne tik galimai įvykdė nusikalstamą veiką bei padarė administracinę teisės pažeidimą, bet ir padarė Kodekso pažeidimą.

Komisija, išnagrinėjusi kreipimąsi ir išanalizavusi visus surinktus duomenis, konstatavo, kad prokuroras A. Ž. pėsčiųjų perėjoje tarnybiniu automobiliu partrenkęs pėsčiąjį ir su sužeistu pėsčiuoju iš įvykio vietos pasišalinęs, nuvežęs sužeistąjį į jo namus, iš kur vėl grįžęs kartu su nukentėjusiuoju į įvykio vietą, ir tik tada iškvietęs greitąją pagalbą ir policiją, įvykdė veiksmus, prieštaraujančius visuomenėje galiojančioms moralės nuostatoms ir nepateisino teisėtų visuomenės lūkesčių; tokiais veiksmais prokuroras A. Ž. pažeidė Prokuratūros įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 6 punktą, įpareigojantį laikytis Kodekso, ir Kodekso 5.2.1 punkte įtvirtintą padorumo principą, įpareigojantį savo pavyzdžiu formuoti nepriekaištingą prokuroro reputaciją.

5. 3. Nešališkumo principas.

Vadovaudamasis šiuo principu, prokuroras privalo:

5.3.1. su visais asmenimis elgtis vienodai nešališkai, nepaisant jų tautybės, socialinės kilmės ir padėties, lyties, rasinės ar etninės kilmės, kalbos, amžiaus, religinių įsitikinimų, politinių pažiūrų, seksualinių ar kitokių nuostatų;

5.3.2. su žiniasklaidos atstovais, politikais, teisinio proceso dalyviais elgtis santūriai, objektyviai, vengti familiarumo ar priešiško;

5.3.3. nusišalinti nuo pareigos arba sprendimo priėmimo, kai yra pažeista psichologinė pusiausvyra arba tenka vertinti savo, šeimos narių ar kitų artimų asmenų interesus.

Nešališkumas yra vienas iš pagrindinių moralinio samprotavimo reikalavimų, teigiantis, kad privalome panašiai vertinti analogiškas situacijas nepriklausomai nuo to, kokie individai jose dalyvauja. Realiame gyvenime situacijos nebūna „visai tokios pat“, tačiau pakanka tam tikrų bendrų bruožų, norint jas sugretinti ir moraliai įvertinti. Be to, tikrinti nešališkumą galima ir įsivaizduojant galimas situacijas²³.

Nešališkumo vertybė reikalauja be išankstinių asmeninių nuostatų ar simpatijų, t. y. nešališkai, spręsti visus reikalus, vienodai traktuoti visus, neišskiriant nė vieno asmens ar grupės²⁴.

Nešališkumo reikalavimas sąlygoja, kad tam tikru atžvilgiu visi traktuojami lygiai ir laikomi lygiais – visiems suteikiamos tos pačios teisės arba vienodai atsižvelgiama į jų gerį arba gerovę ar kurį nors jos aspektą, kai sprendžiama, koks būtų pageidautinas veiksmo rezultatas arba kaip leistina veikti²⁵.

Nešališkumo principas baudžiamajame procese – tai viena iš proceso dalyvių teisių užtikrinimo bei teismo objektyvumo garantijų. Jis yra įtvirtintas keliuose Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso straipsniuose. Šis principas baudžiamojo proceso dalyviams suteikia teisę nušalinti nuo bylos tyrimo ar nagrinėjimo baudžiamojo proceso dalyvius, kurių nešališkumu asmuo abejoja. Nušalinimą byloje gali pareikšti įtariamasis, kaltinamasis, nuteistasis, išteisintasis, gynėjas, prokuroras, taip pat nukentėjusysis, privatus kaltintojas, civilinis ieškovas, civilinis

²³Pruskus, V.; Briedis, M. Etika. Vadovėlis. Vilnius: Leidykla „Technika“, 2010, p. 63.

²⁴Palidauskaitė, J. Etika valstybės tarnyboje. Mokslinė monografija. Kaunas: Leidykla „Technologija“, 2009, p. 108.

²⁵Nagel, T. Moralinis konfliktas ir politinis legitimizavimas. *Šiuolaikinė politinė filosofija. Antologija.* (Red. J. Kis). Vilnius: Pradai, p. 349.

atsakovas arba jų atstovai. Nušalinimas gali būti pareikštas ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui, ikiteisminio tyrimo teisėjui, teisėjui, teismo posėdžio sekretoriui, vertėjui, ekspertui ir specialistui, taip pat gynėjui ar jo padėjėjui. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas suteikia teisę pareikšti nušalinimą tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek bylos teismo nagrinėjimo metu. Nurodoma, kad reikia skirti teisę pareikšti nušalinimą nuo šios teisės patenkinimo. Tai, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas proceso dalyviams suteikia teisę pareikšti nušalinimą kitiems proceso dalyviams, dar nereiškia, kad pareikštas nušalinimas būtinai bus patenkintas. Tai turi būti pagrįsta įstatymu (žr., pavyzdžiui, 58 str.)²⁶.

Paminėtina, kad Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra akcentavęs ir teismo bešališkumo principą. Šio principo turinyje svarbiausia yra tai, kad nagrinėjantis bylą teismas su abiem proceso šalimis elgtųsi vienodai, nerodydamas nė vienai iš jų palankumo, nebūtų suinteresuotas priimti vienai iš šalių palankų sprendimą. Kilus abejonėms dėl teisėjo nešališkumo, proceso dalyviai gali pareikšti tokiam teisėjui nušalinimus. EŽTT yra išaiškinęs, kad nešališkumo principo samprata turi dvi dalis: objektyvųjį ir subjektyvųjį nešališkumą. Pavyzdžiui, 2000 m. spalio 10 d. sprendime byloje *Daktaras prieš Lietuvą* yra teigiama: „Konvencijos 6 str. 1 d. įtvirtintas teismo nešališkumo reikalavimas turi du aspektus. Pirma, teismas turi būti subjektyviai nešališkas, t. y. nė vienas teismo narys neturi asmeniškai turėti išankstinio nusistatymo ar būti tendencingas. Asmeninis nešališkumas yra preziumuojamas, jeigu nėra tam prieštaraujančių įrodymų. Antra, teismas turi būti nešališkas objektyviaja prasme, t. y. jis turi pateikti pakankamas garantijas, pašalinančias bet kokią su tuo susijusią abejonę“²⁷.

Būdamas itin susijęs su teismo nešališkumo principu, prokuroro nešališkumo principas gali būti analizuotinas remiantis teismo nešališkumo turinio aiškinimu. Europos Žmogaus Teisių Teismas, pasisakydamas dėl objektyviųjų teismo ir teisėjo nešališkumo aspektų, yra pabrėžęs, kad turi būti nustatyta realių faktų, kurie kelia abejonių dėl teisėjų nešališkumo. Sprendžiant, ar priežastis abejoti teismo nepriklausomumu ar nešališkumu yra pagrįsta, bylos šalies išreikšta abejonė yra svarbi, bet ne lemiamą²⁸. Lemiamos reikšmės turi tai, ar nuogąstavimas gali būti laikomas objektyviai pagrįstu²⁹. Objektyvusis testas dažniausiai yra susijęs su hierarchiniais ar kitokiais teisėjo ir kitų proceso dalyvių ryšiais³⁰. Kiekvienu konkrečiu atveju turi būti sprendžiama, ar aptariamo ryšio pobūdis ir laipsnis yra toks, kad rodytų teismo nešališkumo stoką³¹. Be kita ko, sprendžiant teisės į nešališką teismą pažeidimo klausimą, svarbu netgi tai, kaip susidariusi situacija ir esančios aplinkybės atrodo objektyviai stebėtojui³². Nuo to priklauso pasitikėjimas, kurį demokratinėje visuomenėje teismai turi įkvėpti žmonėms ir, visų pirma, bylos šalims. Taigi, bet kuris teisėjas, dėl kurio nešališkumo stokos esama teisėtos (pagrįstos) priežasties nuogąstauti, privalo nusišalinti³³. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad objektyvusis teisėjo nešališkumas yra bet kokių prielaidų, keliančių abejonių dėl nešališkumo, nebuvimas³⁴.

Šios nuostatos pagrįstai taikytinos ir vertinant prokuroro nešališkumo principo laikymąsi. Tačiau kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiama, kad, skirtingai nuo teismo, prokuroras yra aktyvus

26Piesliakas, V. Baudžiamojo proceso teisė. *Dambrauskienė, D. et al. Lietuvos teisės pagrindai*, Vilnius: Justitia, 2004, p. 517.

27Goda, G.; Kazlauskas, M., Kuconis, P. Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 67–68.

28Gautrin and Others v. France, no. 38/1997/822/1025–1028

29Wettstein v. Switzerland, no. 33958/96, § 44, ECHR 2000-XII; Ferrantelli and Santangelo v. Italy, 7 August 1996, Reports 1996-III, § 58

30Miller and Others v. United Kingdom, nos. 45825/99, 45826/99 and 45827/99, 26 October 2004; Mežnarić v. Croatia, no. 71615/01, 15 July 2005, § 36 Wettstein, cited above, § 47

31Pullar v. United Kingdom, 10 June 1996, Reports 1996-III, § 38

32Coeme and Others v. Belgium, no. 32492/96, § 121; Salov v. Ukraine, no. 65518/01

33Castillo Algar v. Spain, 28 October 1998, Reports 1998-VIII, § 45

34Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Klaipėdos rajono apylinkės prokuratūra v. draudimo UAB „Baltijos garantas“, bylos Nr. 3K-3-675/2007

proceso dalyvis turintis kryptingą poziciją formuluodamas įtarimus asmeniui ar palaikydamas valstybinį kaltinimą. Neretai pats prokuroro aktyvumas, iniciatyvumas vykdant jo funkcijas, proceso dalyvių gali būti klaidingai traktuojamas kaip prokuroro šališkumo apraiška. Komisijos veikloje daugumoje išvadų dėl prokurorų elgesio (tiek jo procesinės, tiek ir neprocesinės veiklos), netiesiogiai keliamos abejonės dėl galimo prokuroro šališkumo, nežiūrint to, kad pareiškėjai yra linkę akcentuoti galimus kitų principų pažeidimus – nepiktnaudžiavimo, teisėtumo, padorumo ir kt. Ši aplinkybė kalba apie tai, kad visi etikos principai yra sistemiškai susiję ir tik pareiškėjo valia juos interpretuojant galimas vieno principo pažeidimas yra iškeliamas kaip reikšmingesnis, labiau atskleidžiantis galimai neetišką prokuroro elgesį.

Atskirai paminėtina Kodekso 5.3.3 punkte vartojama pažeistos psichologinės pusiausvyros sąvoka. Jos turinys yra vertinamoji kategorija, tad, priklausomai nuo interpretuojančio asmens žinių ir gyvenimiškos patirties gali būti suprantamas įvairiai. Manytina, kad vertinant ar psichologinė pusiausvyra yra pažeista reiktų vadovautis subjektyviu ir objektyviu kriterijais. Subjektyvūs kriterijus suprastinas kaip prokuroro gebėjimas vertinti situaciją ir priimti sprendimus taip, kaip tai būtų daroma įprastomis aplinkybėmis, darbinei atmosferai, esant stabiliai psichologinei būklei, nedominuojant kraštutinėms, ekspresyvioms emocijoms, laikantis santūrumo ir pagarbos proceso dalyviams reikalavimų. Objektyvūs kriterijus, bylojantis apie psichologinės pusiausvyros buvimą ar jos pažeistą pobūdį – tai prokuroro viešas elgesys, laikysena, kalbos ar procesinių dokumentų turinys, pagarbus bendravimo būdas. Nustatant subjektyviojo kriterijaus turinį kiekvienu konkrečiu atveju svarbūs paties prokuroro paaiškinimai, o vertinant objektyvų – informacija gali būti ir objektyvaus pobūdžio: procesinių dokumentų turinys, posėdžių garso įrašai.

PEK sprendimai.

2012-05-25 sprendimas Nr. 1.6-11 Komisijoje priimtas išnagrinęjus nukentėjusios V. Ž. skundą dėl prokuroro G. Č. galimai padarytų Kodekso 5.2.1, 5.3.1, 5.3.2 punktų pažeidimų. Skunde buvo nurodoma, kad prokuroras G. Č. teisme prieš pradėdamas bylą, kurioje V. Ž. buvo pripažinta nukentėjusiaja, nagrinėjimą girdinti kaltinamojo advokatui S. K. viešai ją įžeidinėjo, pašiepdamas asmeninio gyvenimo detales, neigė bylos aplinkybes, įrodančias kaltinamojo kaltę, teisino kaltinamąjį. Papildomai V. Ž. Komisijai paaiškino, kad pirmą kartą su prokuroru G. Č. šioje byloje susitiko maždaug prieš trejus metus, kai atėjo susipažinti su bylos medžiaga; jau šio susitikimo metu prokuroras ją pradėjo auklėti ir moralizuoti, po to su prokuroru susitikdavo tik teisme, bet ir teisme prokuroras leisdavo sau priekaištauti nukentėjusiajai dėl to, kad ji nukentėjo nuo nusikalstamos veikos; nuo pat pirmo susitikimo prokuroras su V. Ž. elgėsi labai familiariai, visada kreipėsi tik „tu“; prieš skunde nurodytą posėdį prokuroras priekaištavo nukentėjusiajai dėl buvusio bendro gyvenimo su kaltinamuoju ir kaltino ją dėl atsiradusių pasekmių, taip pat sakė, kad bylos nagrinėjimas tik laiko gaišimas; prokuroras ne tik tujino nukentėjusiąją, bet ir kartu su ja atvykusį teisininką R. P.; paprašius liautis įžeidinėti ir užgaulioti, prokuroras pareiškė, kad ją auklėti reikia ne trejus metus, o daug ilgiau, kad suprastų kaip reikia gyventi.

Komisija vienbalsiai nusprendė, kad tiriant skundą buvo surinkta pakankamai duomenų pagrindžiančių, kad prokuroras G. Č. prieš teismo posėdį elgėsi su nukentėjusiaja familiariai, ją tujino, moralizavo dėl nukentėjusiosios pasirinkto draugo, išreiškė neslepiamą priešišką poziciją dėl ikiteisminio tyrimo ir baudžiamosios bylos nagrinėjimo prasingumo. Toks prokuroro elgesys sukėlė neigiamus padarinius: taip prokuroras nesuteikė objektyvumo ir nešališkumo garantijų vienai iš proceso dalyvių – nukentėjusiajai, savo nederamu elgesiu ją pažemino. Aprašyti veiksmai buvo atlikti teismo patalpose, prokurorui atvykus palaikyti valstybinio kaltinimo, t. y. atstovaujant valstybę, todėl prokuroras savo neigiamu pavyzdžiu leido pareiškėjai suabejoti prokuroro nepriekaištinga reputacija; tokiais savo veiksmais prokuroras G. Č. pažeidė Kodekse įtvirtintus padorumo ir nešališkumo principus, t. y. padarė Kodekso 5.2.1, 5.3.1, 5.3.2 punktų pažeidimus.

5. 4. Nepiktnaudžiavimo principas.

Vadovaudamasis šiuo principu, prokuroras privalo:

5.4.1. neleisti savo elgesiu ar veikla susiformuoti nuomonei, kad prokuroras piktnaudžiauja suteiktais įgaliojimais, tarnybine padėtimi ar turi korupcinių interesų;

5.4.2. nesinaudoti tarnybine valdžia, siekiant paveikti kitų asmenų sprendimus, kai jie gali sukelti privačių ir viešųjų interesų konfliktą;

5.4.3. nesinaudoti, pažeidžiant teisės normas, valstybės, jos institucijų ar įstaigų, gyventojų ar juridinių asmenų nuosavybe tarnybos ir ne tarnybos reikalais.

Piktnaudžiavimas – netinkamas savo tiesioginių pareigų ėjimas, pažeidžiant objektyvius profesinius reikalavimus.

Nuomonė tai požiūris, pagrįstas nuostatomis bei vertybinėmis orientacijomis, kuris susiformuoja tiesiogiai stebint ir analizuojant reiškinius (veiksmus) arba pasitikint informacijos apie reiškinius (veiksmus) šaltiniais.

Įstatymai suteikia prokurorui teisę, esant nustatytoms tam tikroms aplinkybėms, varžyti asmenų teises ir laisves procese, taip pat įstatymai įpareigoja prokurorą užtikrinti proceso dalyvių teises procese. Tam, kad prokuroras savo elgesiu ar veikla neleistų susiformuoti nuomonei, kad jis piktnaudžiauja jam suteiktais įgaliojimais, prokuroras su proceso dalyviais privalo elgtis apgalvotai ir korektiškai, o jo sprendimai turi būti motyvuoti ir pagrįsti konkrečiais duomenimis bei priimti vadovaujantis įstatymo nuostatomis.

5. 5. Savarankiškumo principas.

Vadovaudamasis šiuo principu, prokuroras privalo:

5.5.1. įgyvendinti Konstitucijoje ir Prokuratūros įstatyme įtvirtintą nuostatą – būti nepriklausomam ir turint neliečiamumo statusą veikti savarankiškai visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, laikantis Pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencijos;

5.5.2. gerbti politinio neutralumo principą – nepriklausyti jokiai politinei partijai ar politinei organizacijai ir nesusieti su ja ar jos nariais tarnybinės veiklos, nereikšti prokuratūroje savo politinių pažiūrų;

5.5.3. nepaklusti valstybės politiko, valstybės ar teisėsaugos institucijos pareigūno nurodymams ir prašymams, jeigu jie savo forma ir turiniu aiškiai prieštarauja įstatymams, Kodekso normoms, kitiems teisės aktams.

Savarankiškumas – vienas svarbiausių tvirto charakterio bruožų, liudijantis asmenybės dvasios autonomiją. Artima sąvoka – nepriklausomybė. Priešybės: įtaigumas, nesavarankiškumas. Savarankiškas žmogus pirmiausia vadovaujasi savo protu, pasikliauja savo jėgomis, turi dorovinių įsitikinimų ir gyvenimo principų. Toks asmuo geba atsispirti nepalankiai išorės įtakai, kitų spaudimui, susitvardyti ir kontroliuoti savo veiksmus, vadovauti sau, laiku koreguoti savo sprendimus, jeigu paaiškėtų, kad jie nėra užtektinai pagrįsti. Bendraudamas su kitais asmenimis, savarankiškas žmogus yra kritiškas, objektyviai vertina gyvenimo reiškinius ir faktus, yra reiklus sau, nuolat nagrinėja savo paties trūkumus ir klaidas, veiksmus ir poelgius. Reiklus ir savikritiškas požiūris į save padeda sustiprinti ir išsaugoti savo poziciją. Savarankiškas žmogus prisiima atsakomybę už savo veiksmus ir nelinkęs dėl to kaltinti kitų. Be savarankiškumo nėra patvarios asmenybės³⁵.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2015 m. gruodžio 30 d. nutarime³⁶ atkreipė dėmesį į kai kuriuos Konsultacinės Europos teisėjų tarybos (pranc. Le Conseil consultatif de juges européens, CCJE), kuri yra patariamoji Europos Tarybos institucija teisėjų nepriklausomumo, nešališkumo ir kompetencijos klausimais, taip pat Konsultacinės Europos prokurorų tarybos

35Žemaitis, V. Etikos žodynas. Vilnius: leidykla „Rosma“, 2005, p. 278.

36<http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta80/content>

(pranc. *Le Conseil consultatif de procureurs européens, CCPE*), kuri yra patariamoji Europos Tarybos Ministrų Komiteto institucija prokuratūrų veiklos klausimais, priimtus dokumentus.

2009 m. lapkričio 18 d. šios institucijos kartu priėmė Konsultacinės Europos teisėjų tarybos (CCJE) nuomonę Nr. 12 (2009) ir Konsultacinės Europos prokurorų tarybos (CCPE) nuomonę Nr. 4 (2009) „Dėl teisėjų ir prokurorų santykių demokratinėje visuomenėje“, kurias sudaro vadinamoji Bordo deklaracija ir jos aiškinamosios pastabos. Kaip nurodyta Bordo deklaracijoje, tam, kad prokuratūra ikiteisminio tyrimo metu įgyvendintų teisės normas ir, kai numatyta, diskrecinius įgaliojimus, prokuroro statusas turi būti užtikrintas įstatymu aukščiausiu lygmeniu, panašiai kaip teisėjo; priimdami sprendimus, prokurorai privalo būti nepriklausomi ir savarankiški, o savo funkcijas atlikti sąžiningai, objektyviai ir nešališkai (6 punktas). CCJE ir CCPE nurodo nuoseklią Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, susijusią su Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio 3 dalimi ir 6 straipsniu; ypač remiamasi tais sprendimais, kuriuose Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažino nepriklausomumo nuo vykdomosios valdžios ir partijų reikalavimą (7 punktas).

Bordo deklaracijos aiškinamosiose pastabose pažymėta, kad demokratinėse valstybėse nei parlamentas, nei jokia vykdomosios valdžios institucija negali turėti įtakos prokurorų priimtiems su konkrečia byla susijusiems sprendimams, nurodydami, kaip konkrečioje byloje turi būti vykdomas baudžiamasis persekiojimas, ar versdami prokurorus pakeisti savo sprendimus (26 punktas). Prokurorų nepriklausomumas yra būtinas tam, kad jie galėtų vykdyti savo misiją; jis stiprina prokurorų vaidmenį teisinėje valstybėje ir visuomenėje, taip pat garantuoja, kad teisingumo sistema veiks sąžiningai ir veiksmingai; teisėjo nepriklausomumui artimas prokuroro nepriklausomumas nėra prokurorams suteikta prerogatyva ar privilegija – tai sąžiningo, nešališko ir veiksmingo teisingumo garantija (27 punktas). Nepaisant to, ar prokurorai savo darbą organizuoja pagal hierarchinę struktūrą, ar ne pagal ją, siekiant užtikrinti jų atskaitingumą ir užkirsti kelią savavališkai ar nenuosekliai atliekamiems procesiniams veiksams, prokurorai turi teikti aiškias ir skaidrias gaires dėl baudžiamąjį persekiojimą vykdančių funkcijų vykdymo (29 punktas).

Taip pat pažymėta, jog pagarba išvardytiems principams suponuoja tai, kad prokurorų statusas turi būti garantuojamas įstatymu aukščiausiu įmanomu lygmeniu, panašiai kaip teisėjams; dėl teisėjų ir prokurorų uždavinių panašumo panašūs yra ir reikalavimai bei garantijos, susiję su jų statusu ir pareigų vykdymo sąlygomis, būtent su priėmimu į pareigas, mokymusi, karjera, drausme, perkėlimu, atlyginimu, atleidimu iš pareigų.

Be to, minėtame nutarime buvo konstatuota, kad Europos Tarybos Ministrų Komitetas 2000 m. spalio 6 d. priėmė rekomendaciją Nr. R (2000)19 dėl prokuratūros vaidmens baudžiamosios justicijos sistemoje. Šiame dokumente išdėstyti principai, kuriais valstybėms narėms rekomenduojama grįsti savo teisėkūrą ir praktiką inter alia prokuratūros ir vykdomosios bei įstatymų leidžiamosios valdžių santykių srityje.

Rekomendacijoje pažymima, jog valstybės turėtų imtis atitinkamų priemonių ir užtikrinti, kad prokurorai galėtų vykdyti savo profesines pareigas be nepagrįsto kišimosi arba be nepagrįsto patraukimo civilinėn, baudžiamąjį ar kitokion atsakomybėn. Tačiau prokuratūra turėtų reguliariai ir viešai atsiskaityti apskritai už savo veiklą ir ypač už tai, kaip buvo paisoma prokuratūros prioritetų (11 punktas). Valstybėse, kuriose prokuratūra yra nepriklausoma nuo vykdomosios valdžios, turėtų būti imamasi veiksmingų priemonių ir užtikrinama, kad prokuratūros nepriklausomumo esmė ir apimtis būtų įtvirtinta įstatymu (14 punktas). Kad būtų skatinamas baudžiamosios politikos teisingumas ir veiksmingumas, prokurorai turėtų bendradarbiauti su valstybės valdymo įstaigomis ir institucijomis, kiek tai atitinka įstatymą (15 punktas).

Pabrėžtina, kad prokuratūros esminėmis konstitucinėmis priedermėmis yra: ikiteisminio tyrimo organizavimas ir vadovavimas jam; valstybinio kaltinimo baudžiamosiose bylose palaikymas; asmens, visuomenės ir valstybės teisių bei teisėtų interesų gynimas įstatymo nustatytais atvejais. Prokuroras, vykdydamas šias funkcijas, yra nepriklausomas ir klauso tik įstatymo. Išskirtinai akcentuotina prokurorų prerogatyva ginti viešąjį interesą. Tai reiškia, kad prokurorai,

nustatę asmens, visuomenės, valstybės teisių ir teisėtų interesų pažeidimą, viešąjį interesą gina pagal asmens, valstybės ar savivaldybių institucijos arba įstaigos pranešimą, pasiūlymą, pareiškimą, skundą arba savo iniciatyva, taip pat ir tais atvejais, kai kitų institucijų pareigūnai, tarnautojai ar jiems prilyginti asmenys, privalantys ginti šį interesą, nesiėmė priemonių pažeidimams pašalinti. Įstatymuose numatyta, kokiomis teisinėmis priemonėmis prokurorai įgyvendina šias funkcijas³⁷.

PEK sprendimai.

2011-03-04 sprendimas Nr. 1.6-4, priimtas išnagrinėjus įtariamojo P. K. skundą, kuriame be kitų teiginių nurodyta, kad nuolat pažeidinėjamos jo teisės ikiteisminiame tyrime, kurį kontroliuoja prokurorė R. N., nes tyrimas atliekamas šališkai, o jis yra žeminamas. Prokurorė skambino jam telefonu ir, ragindama ateiti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, su juo kalbėjo nepagarbiai.

Komisija konstatavo, kad prokurorė nepažeidė PEK 5.5.1 punkto (veikti savarankiškai visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, laikantis Pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencijos) ir kitų punktų reikalavimus pažymėdama, jog prokuroras privalo kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 2 str.). Imdamasi priemonių užtikrinti P. K. atvykimą pas ikiteisminio tyrimo pareigūną ir tuo klausimu paskambinusi jam telefonu, prokurorė įstatymo reikalavimų nepažeidė. Komisija negavo duomenų, kad minėto pokalbio metu prokurorė R. N. būtų pažeidusi Prokurorų etikos kodekso reikalavimus.

2013-10-17 Prokurorų etikos komisijos sprendime Nr. 1.6-25 konstatuota, kad vyriausiasis prokuroras M. T. nepažeidė PEK 5.5.1 punkto reikalavimų. Sprendimas priimtas, išnagrinėjus pareiškėjo R. B. skundą dėl Vilniaus apygardos prokuratūros prokurorų R. L., N. P. ir M. T. veiksmų. Prokuroro M. T. pažeidimą pareiškėjas apibūdino kaip neleistiną kišimąsi į ikiteisminį tyrimą, kurį organizavo prokurorės R. L. ir N. P., kadangi prokuroras M. T. apskundė teismo nutartį nepratęsti ikiteisminio tyrimo termino, kuriame R. B. buvo įtariamasis, atliko ir kitus veiksmus.

Komisija nustatė, kad prokuroras M. T. yra aukštesnysis prokurorių R. L. ir N. P. prokuroras, jo kompetencijai priklauso vadovaujamo skyriaus prokurorų ir kito personalo darbo organizavimas ir kontrolė. Galiojantis teisinis reglamentavimas nustato, kad aukštesnysis prokuroras turi teisę ne tik nagrinėti proceso dalyvių skundus, bet ir atlikti bet kokią proceso veiksmą ikiteisminio tyrimo byloje, priskirtoje jo vadovaujamo skyriaus prokurorui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 170 str., Rekomendacijų dėl prokuroro veiklos organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant, patvirtintų Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. 1-40 (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. birželio 19 d. įsakymo Nr. 1-86 redakcija), 18 punktas, Prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostaty, patvirtintų Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. balandžio 17 d. įsakymu Nr. 1-141 (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. rugpjūčio 23 d. įsakymo Nr. 1-268 redakcija), 13 punktas), todėl prokuroro M. T. atliktus veiksmus ikiteisminiame tyrime nėra pagrindo vertinti kaip kišimosi į baudžiamąjį procesą ir nėra pagrindo konstatuoti prokurorų savarankiškumo principo pažeidimo.

5.6. Konfidencialumo principas.

Vadovaudamasis šiuo principu, prokuroras privalo:

³⁷Žilys, J. Lietuvos prokuratūros istorijos etapai. *Lietuvos prokuratūrai penkiolika metų*. 2005 m. balandžio 1 d. mokslinės konferencijos medžiaga. p. 37–38.

5.6.1. nekomentuoti prokuratūroje turimos konfidencialios informacijos ar neskelbtinų duomenų, susilaikyti nuo nepatikrintos ar kitų prokurorų turimos tarnybinės informacijos skelbimo ir platinimo be jų žinios;

5.6.2. neskelbti be teisinio ir moralinio pagrindo teisminio nagrinėjimo, ikiteisminio tyrimo ar prokurorinio patikrinimo duomenų visuomenei arba suinteresuotiems asmenims;

5.6.3. neteikti, vykdant tarnybines pareigas, gautų duomenų išorinės aplinkos subjektams, jų ar kitų asmenų neteisėtiems interesams tenkinti.

Tarptautinių žodžių žodyne nurodoma tokia žodžio „konfidencialus“ reikšmė – [lot. confidentia – pasitikėjimas] slaptas, neskelbtinas³⁸.

Konfidencialumo sąvoka sutinkama įvairiose teisės aktų normose³⁹. Kaip matome iš pateiktų pavyzdžių, konfidencialumo terminas glaudžiai susijęs su gautos ir disponuojamos informacijos, kuri nėra viešai skelbtina, slaptu platinimu trečiajai šaliai. Konfidencialumo principas susijęs su konfidencialia informacija. Lietuvos Respublikos įstatymuose nėra pateikta konfidencialios informacijos samprata, išsamus, baigtinis jos sąrašas. Sisteminiu požiūriu apžvelgus ir išanalizavus Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, galima teigti, kad konfidencialią informaciją sudaro: 1) komercinės (gamybinės) paslaptys (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pirma knyga 1.116 str. 1 d.); 2) profesinės paslaptys, tai informacija, kurią pagal įstatymus ir sutartis privalo saugoti tam tikros profesijos asmenys (advokatai, gydytojai ir kt. 1.116 str. 5 d.); kita nevieša informacija, kurią kaip konfidencialią laiko sutarties šalis ir nenori, kad būtų atskleista tretiesiems asmenims. Prie konfidencialios informacijos plačiau prasme dar turėtų būti priskiriama ir ta informacija, kuri pagal Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapties įstatymą sudaro valstybės, tarnybos paslaptį.

Informacijos konfidencialumo reikalavimai glaudžiai susiję su kiekvienoje šalyje galiojančiais (dėl to ir specifiniais) įstatymais, kurie savaip reglamentuoja konfidencialios informacijos saugojimą, viešinimą ar priverstinį gavimą, kai reikia ginti visuomenės interesus, o būtent – atliekant nusikalstamų veikų tyrimą. Taikant slaptus ikiteisminio tyrimo veiksmus gali būti surenkama įvairaus pobūdžio informacijos, pavyzdžiui, asmens sveikatos būklė, profesinės karjeros ankstesnėse darbovietėse istorija, sąskaitos banke numeriai, slaptažodžiai prisijungti prie el. bankininkystės sistemos, asmeninės nuotraukos, dalyvavimas politinėse partijose, visuomeninėje veikloje, asmeniniai darbuotojo užrašai, archyviniai duomenys ir kitokia informacija apie asmens privatų gyvenimą, ūkio subjekto finansinius įsipareigojimus, išradimus ir pan., kurios turėtojas nesutinka jos atskleisti viešai, t. y. padaryti laisvai prieinama tretiesiems asmenims. Taigi, jeigu ši informacija nesusijusi su tariama nusikalstama veika, ji laikytina konfidencialia informacija. Skirtingai nuo neskelbtinų ikiteisminio tyrimo duomenų, kurie anksčiau ar vėliau bus paskelbti baudžiamajame procese, konfidenciali informacija negali būti skelbiama, išskyrus įstatymų

³⁸Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera, 2013, p. 434.

³⁹Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 6 str. 1 d.: „Perkančioji organizacija ir tiekėjai, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, negali atskleisti informacijos, kurios konfidencialumą nurodė perkančioji organizacija ar tiekėjas“; Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštosios knygos (prievolių teisė) 6.709 str.: „Informacijos konfidencialumas. 1. Jeigu sutartis nenustato ko kita, abi šalys privalo užtikrinti informacijos, susijusios su sutarties dalyku, sutarties vykdymu ir gautais rezultatais, konfidencialumą. Kokia informacija yra konfidenciali, šalys nustato sutartyje. 2. Informaciją, kuri pagal sutartį yra konfidenciali, šalis gali skelbti tik kitos šalies sutikimu.“

apibrėžtus atvejus. Iš to seka išvada, kad konfidenciali informacija – ne tik esami, bet ir praeities duomenys, susiję su asmeniu.

Kita vertus, konfidencialumas yra grindžiamas pasitikėjimu ir pirmiausiai yra etinis principas, kurio privalu laikytis bendraujant vienam asmeniui su kitu (žodžiu, raštu, įskaitant el. ryšio priemones). Taikant slaptus ikiteisminio tyrimo veiksmus, surinkta informacija apie nusikalstamą veiką nuo pat jos užfiksavimo techninių priemonių pagalba ar / ir gavimo įstatymo nustatyta tvarka byloje iki sprendimo pripažinti ją faktiniais duomenis byloje, yra prieinama valstybės pareigūnams, valstybės tarnautojams, kurie ne tik tiesiogiai atlieka visą ikiteisminį tyrimą ar atskirus ikiteisminio tyrimo veiksmus, bet ir teikia techninio pobūdžio paslaugas (pvz., parengia telefoninių pokalbių išklotines, archyvuoja skaitmeniniu pavidalu gautą informaciją institucijos informacinėse sistemose). Nuo informacijos gavimo tyrimo veiksmų pagalba ir iki jos sunaikinimo ikiteisminio tyrimo metu praeina laikotarpis, kuris gali būti skaičiuojamas dienomis, mėnesiais, ir šiame laikotarpyje egzistuoja konfidencialios informacijos pasklidimo viešojoje erdvėje tikimybė.

Skirtingai nuo ikiteisminio tyrimo duomenų, kurie turi procesinę formą, konfidenciali informacija gali ir neturėti įstatymu apibrėžtos formos, o gali būti slaptus ikiteisminio tyrimo veiksmus atlikusio ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro atmintyje – būti už ikiteisminio tyrimo bylos procesinių dokumentų ribos, t. y. turėti neprocesinę formą. Visa tai leidžia išskirti konfidencialumo principo elementą – informacijos fiksavimo formas: procesinę ir neprocesinę.

Konfidencialumo principo svarba išryškėja procesinės priemonės, įskaitant slaptus ikiteisminio tyrimo veiksmus, taikyme, ypač fiksuojant, analizuojant, vertinant ir priimant sprendimą dėl surinktų faktinių duomenų tolimesnio panaudojimo įrodinėjimo procese. Kitaip sakant, prokuroras ar pareigūnas negali skelbti informacijos, kurią jis gavo ar jam buvo patikėta tiriant nusikalstamą veiką.

Apibendrinant galima teigti, kad konfidencialumo principas baudžiamajame procese – tai užtikrinimas teisinėmis, organizacinėmis, techninėmis priemonėmis, kad tiriant nusikalstamą veiką surinkta informacija ikiteisminio tyrimo veiksmų pagalba tiek fiksuota procesine forma, tiek neturinti neprocesinės formos bus prieinama tik autorizuotiems vartotojams, ir informacija (ir konfidenciali), bus nedelsiant sunaikinta įstatymo nustatyta tvarka, jeigu ji nėra nesusijusi su tiriamu įvykiu. Konfidencialumo principas įpareigoja prokurorą, ikiteisminio tyrimo prokurorą, laikantis įstatymo ir etikos normų, kruopščiai saugoti surinktą informaciją ir imtis priemonių, užtikrinančių, kad informacija, kuri nesusijusi su tiriamu įvykiu, nebus paskleista viešojoje erdvėje⁴⁰.

Informacijos konfidencialumo principas atspindėtas ir pamatiniuose tarptautiniuose bei nacionaliniuose teisės aktuose. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 str. nustato, kad kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. Valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 117 str., numato, kad bylos visuose teismuose yra nagrinėjamos viešai, tačiau teismo posėdis gali būti uždaras žmogaus asmeninio ar šeimyninio gyvenimo slaptumui apsaugoti, taip pat jeigu viešai nagrinėjama byla gali atskleisti valstybinę, profesinę ar komercinę paslaptį. Pastarosios sąvokos atskleidžiamos bei informacijos konfidencialumo (slaptumo) principas detalizuojamas šias sritis reglamentuojančiuose specialiuosiuose įstatymuose.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas taip pat saugo komercinę paslaptį, asmens privataus gyvenimo neliečiamybę, valstybės ir tarnybos paslaptis, specialiojoje kodekso dalyje

40Plačiau žr.: Bučiūnas, G. Konfidencialumo ir konspiracijos principai baudžiamajame procese. *Teisės apžvalga*. Law review. 2014, No 1(11), p. 25–36.

įstatymų leidėjas yra numatęs konkrečias nusikalstamų veikų, susijusių su tokios informacijos apsaugos pažeidimais, sudėtis.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse aptariami atskiri informacijos, surinktos tiriant nusikalstamas veikas apsaugos bei teisėtos sklaidos aspektai. Kodekso 9^l str., reglamentuojantis bylos medžiagos viešumą, numato, kad išnagrinėtos bylos medžiaga, išskyrus medžiagą tų bylų ar jų dalių, kurios buvo išnagrinėtos neviešame teismo posėdyje, yra vieša ir su ja gali susipažinti ir byloje nedalyvavę asmenys. Šią teisę byloje nedalyvavę asmenys įgyja, kai teismo nuosprendis ar teismo procesą užbaigianti nutartis įsiteisėja, o jeigu byla gali būti nagrinėjama kasacine tvarka, – ją išnagrinėjus kasacine tvarka arba pasibaigus apskundimo kasacine tvarka terminui. Viešame posėdyje priimdamas nuosprendį ar teismo procesą užbaigiančią nutartį, teismas turi teisę dalyvaujančių byloje asmenų prašymu ar savo iniciatyva motyvuota nutartimi nustatyti, kad bylos medžiaga ar jos dalis yra nevieša, kai reikia apsaugoti žmogaus asmens, jo privataus gyvenimo ir nuosavybės slaptumą, informacijos apie žmogaus sveikatą konfidencialumą ir kitais šio kodekso 9 str. 3 d. nurodytais atvejais, taip pat kai yra rimtas pagrindas manyti, kad bus atskleista valstybės, tarnybos, profesinė ar komercinė paslaptis. Su bylos medžiaga, sudarančia valstybės ar tarnybos paslaptį, turi teisę susipažinti asmenys, kuriems ši teisė yra suteikta vadovaujantis įstatymais ir kuriems tokios informacijos reikia jų pareigoms atlikti.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 44 str. garantuoja asmens teisių apsaugą baudžiamojo proceso metu. Nustatyta, kad kiekvienas asmuo turi teisę, kad būtų gerbiamas jo ir jo šeimos privatus gyvenimas, taip pat teisę į būsto neliečiamybę, susirašinėjimo, telefoninių pokalbių, telegrafo pranešimų ir kitokio susižinojimo slaptumą. Šios asmens teisės baudžiamojo proceso metu gali būti apribotos šio Kodekso numatytais atvejais ir tvarka.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 181 str. nustato kai kuriuos apribojimus susipažinimui su informacija – susipažinimo su ikiteisminio tyrimo medžiaga metu draudžiama daryti ikiteisminio tyrimo medžiagos kopijas, kai duomenys yra informacija, kuri sudaro valstybės, tarnybos, profesinę ar komercinę paslaptį. Šiuo atveju draudžiama daryti ir ikiteisminio tyrimo medžiagos išrašus.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 202 str. pasisakyta dėl atsakomybės už nukentėjusiajam ar liudytojui taikomo anonimiškumo atskleidimą – nukentėjusiojo ir liudytojo asmens tapatybę nurodantys duomenys, įforminti ir įslaptinti šio kodekso 201 str. nustatyta tvarka, sudaro valstybės paslaptį. Susipažinti su tapatybę nurodančiais duomenimis turi teisę tik byloje dalyvaujantis prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ir teisėjas. Už įslaptintų duomenų paskelbimą jie atsako pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 125 str.

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymais patvirtintuose poįstatyminiuose teisės aktuose detalizuojamos konfidencialios informacijos, susijusios su prokuroro veikla apsaugos bei atskleidimo procedūros⁴¹.

Apžvelgiant konfidencialumo principo laikymąsi prokuroro profesinėje veikloje atkreiptinas dėmesys į tai, kad šis principas, būdamas integraliu etiško elgesio elementu yra labai susijęs su kitais prokurorų etikos kodekso principais. Kylant abejonių dėl šio principo laikymosi neretai jas lydi ir abejonės dėl kitų principų – teisingumo, nepiktinaudžiavimo, nešališkumo, laikymosi. Paprastai šių principų sąsajos atsiskleidžia per informacijos pobūdį – dažniausiai tai informacija, susijusi su asmens privačiu gyvenimu, kurio aplinkybės sužinomos ir užfiksuojamos ikiteisminių tyrimų metu. Prisimintina ir tai, kad kai kuriais atvejais informacijos atskleidimas gali būti vertinamas kaip baudžiamajame procese dalyvaujančių ar jį stebinčių asmenų nuomonės formavimo būdas.

412015-02-18 įsakymas Nr. I-52 „Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2009-09-16 įsakymo Nr. I-126 „Dėl rekomendacijų dėl nepilnamečio liudytojo ir nukentėjusiojo apklausos patvirtinimo“ pakeitimo“; 2014-06-03 įsakymas Nr. I-114 „Dėl rekomendacijų dėl anonimiškumo ir dalinio anonimiškumo nukentėjusiajam ar liudytojui suteikimo ir šio sprendimo procesinio įforminimo patvirtinimo“; 2011-02-10 įsakymas Nr. I-48 „Dėl ikiteisminio tyrimo duomenų skelbimo rekomendacijų patvirtinimo“ ir kt.

Apžvelgiant galimas etines dilemas, susijusias su konfidencialumo principo laikymusi, sprendimų paskelbti informaciją ar nuo to susilaikyti priėmimu, pripažintina, kad galimos labai įvairios situacijos, kai būtina įvertinti konfidencialios informacijos skelbimo galimybę. Atsižvelgiant į demokratiniėje visuomenėje galiojančią visuomenės teisės žinoti taisyklę, akivaizdu, kad vykdant prokuratūros funkcijas nemaža dalis informacijos tiesiog privalo būti teikiama visuomenei, proceso dalyviams bei tretiesiems asmenims. Dažniausiai kyla poreikis įvertinti ir atskirti viešai pateikiamos informacijos apimtį bei formą. Priimant sprendimus dėl tokios informacijos atskleidimo galimybės būtina įvertinti teisinį bei moralinį tokio poelgio pagrįstumą, šių kriterijų svarba akcentuojama Kodekso 5.6.2 punkte. Pažymėtina, kad teisinis pagrįstumas vertintinas kaip savarankiškas kriterijus, pats savaime nenulemiantis informacijos atskleidimo galimybės atitikimo antrajam – moralinio pagrįstumo kriterijui. Pastarasis kriterijus yra vertinamoji kategorija, tad kiekvienas sprendimo dėl informacijos atskleidimo priėmėjas turėtų atsakingai įvertinti visas galimas tokio poelgio pasekmes ikiteisminiams tyrimams, bylos nagrinėjimui, atitikimą asmens teisių į privataus gyvenimo neliečiamumą garantuojančių teisės aktų reikalavimams. Būtina atsižvelgti į tai, kad net ir informacijos pateikimo forma gali lemti informacijos paskelbimo atitikimo konfidencialumo principui vertinimą. Pvz., prokuroro procesiniame dokumente laisva apibendrinančia forma aprašomas asmenų bendravimas gali suteikti mažiau informacijos apie asmenų privatų gyvenimą, nei paskelbtos konkrečių jų pokalbių stenogramos ar garso įrašai. Kiekvienu informacijos paskelbimo atveju būtina rasti optimalų balansą tarp asmens teisių į privataus gyvenimo neliečiamumą bei visuomenės poreikį žinoti tam tikras ikiteisminių tyrimų aplinkybes. Ypač kruopščiai tokio balanso siektina tais atvejais, kai procese dalyvauja vieši asmenys, kurių privataus gyvenimo ribos visuotinai traktuojamos kaip siauresnės dėl jų pačių pasirinkimo veikti viešojoje erdvėje (eiti atitinkamas pareigas valstybės tarnyboje, dalyvauti visuomeninėje ar politinėje veikloje ir kt.).

Kodekso 5.6.3 punktas atskleidžia konfidencialumo principo vieną iš sudėtinių dalių – prievolę neteikti, vykdant tarnybines pareigas, gautų duomenų išorinės aplinkos subjektams, jų ar kitų asmenų neteisėtiems interesams tenkinti. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad sistemiškai vertinant Kodekso reikalavimus, šis reikalavimas turėtų būti taikomas plačiau, t. y. neatsižvelgiant į interesų, kuriuos gali tenkinti informacijos pateikimas išorės aplinkos subjektams, pobūdį – pagrįstas abejones dėl konfidencialumo principo laikymosi gali sukelti net ir tokios informacijos teikimas teisėtiems interesams tenkinti, tačiau nesant teisinio pagrindo tokiai informacijai atskleisti.

PEK sprendimai.

2012-12-30 prokurorų etikos komisijos išvadoje Nr. 1.6-4 vertintas ir analizuotas pareiškėjo V. M. kreipimasis dėl to, kad šalies mastu leidžiamame laikraštyje išspausdintame straipsnyje buvo paminėti pareiškėjo anketiniai duomenys (vardas, pavardė, gimimo metai), tendencingai ir šališkai aprašytas nusikaltimas. Pareiškėjo nuomone, straipsnis buvo išspausdintas su prokuroro žinia ir komentarais, todėl prašoma ikiteisminiam tyrimui vadovavusį prokurorą nubausti, nes jis pasielgė neetiškai, pažeidė konfidencialumo principą. Skunde taip pat teigiama, kad straipsnyje buvo tendencingai aprašytas nusikaltimas, turint tikslą prieš prasidedant teismui bylos nagrinėjimui apjuodinti pareiškėją visuomenės akyse, kad jis būtų iš anksto visuomenės pasmerktas ir negalėtų apsiginti teisme įstatymų nustatyta tvarka. Pareiškėjas dėl šio straipsnio jaučiasi ne tik apkaltintas, bet ir nuteistas, nes be prokuroro žinios laikraštis nebūtų galėjęs išspausdinti šio straipsnio. Komisija, išnagrinėjusi kreipimąsi, įvertinusi tyrimo metu surinktą medžiagą – patį laikraščio straipsnį, redakcijos paaiškinimus apie tai, kad prokuroro komentarais rengiant jį nesiremta (naudotasi tik viešų šaltinių duomenimis), prokuroro paaiškinimus apie tai, kad prie straipsnio rengimo jis neprisidėjo, konstatavo, kad nėra pagrindo pripažinti, kad prokuroras padarė įstatymo pažeidimą, tarnybinį nusižengimą, prokuroro vardą žeminantį poelgį ar kitą Prokurorų etikos kodekso pažeidimą.

5.7. Solidarumo principas.

Vadovaudamasis šiuo principu, prokuroras privalo:

5.7.1. keistis informacija, kurią kolega turėtų žinoti, kad tinkamai atliktų savo pareigas, tobulinti profesinius įgūdžius ir gilinti žinias, jas perduoti mažesnę profesinę patirtį turintiems prokurorams;

5.7.2. susilaikyti nuo nepagrįstų ir viešų komentarų apie kitų prokurorų darbą, padėti kolegoms apsiginti nuo šmeižto žiniasklaidoje, neadekvačios kritikos ar profesinio diskriminavimo;

5.7.3. netoleruoti prokurorų padarytų Prokuratūros įstatymo ar Kodekso pažeidimų, laiku perspėti prasižengiantį kolegą, reikalui esant – informuoti aukštesnįjį prokurorą.

Solidarus [pranc. solidaire] – veikiantis išvien su kitais, vieningas, sutariantis, draugiškas; bendras⁴². Solidarumas – abipusis žmonių sutarimas ir palaikymas, pagrįstas pažiūrų ir įsitikinimų, siekių bei tikslų bendrumu. Solidarumas, pasireiškiantis praktinėje veikloje, tampa dorovine nuostata, patvariu įpročiu, charakterio savybe. Atsižvelgiant į visuomeninį kryptingumą, solidarumas gali būti teigiamas ir neigiamas. Pastarasis solidarumas pasireiškia įvairiomis grupinio egoizmo formomis, nusikalstama grupių veikla⁴³.

Taigi solidarumu galima vadinti bendramintiškumą, tarpusavio paramą, jautrumą kitam, vieningumą, bendrąją atsakomybę, pareigą atlikti tam tikros visuomenės dalies lūkesčius⁴⁴.

*Solidarumas – svarbi žmonių tarpusavio santykių kategorija. Terminas „solidarumas“ yra kildinamas iš lotynų kalbos žodžio **solidare**, reiškiančio sutvirtinimą, dalių susiejimą taip, kad jos suformuotų tvirtą visumą⁴⁵. Jis apibūdinamas kaip bendramintiškumas, vieningumas, interesų bendrumas, bendra atsakomybė, tarpusavio parama⁴⁶, nusakomas kaip veikimas iš vieno su kitais, draugiškumas, sutarimas⁴⁷.*

Solidarumas ir aukščiausios juridinės galios ES teisės aktuose pripažįstamas kaip viena svarbiausių vertybių. Neatsitiktinai solidarumo principas yra Pagrindinių teisių chartijos preambulėje išvardytų vertybių sąrašo centre. Jam kaip ir orumui, laisvei, lygybei, teisingumui suteiktas esminės vertybės, kuria Sąjunga „remiasi“ ir kurią „siekia išsaugoti ir plėtoti“, rangas.

Literatūroje solidarumo principo išsiskirimas Europos dvasinės ir dorovinės kultūros pavelde siejamas su filosofijos, kultūrinių papročių, krikščioniškosios etikos, socialinės demokratinės ideologijos veiksniais. Solidarizuotis skatinančių motyvų spektras platus – nuo bendruomeniškumo, empatijos, lojalumo, moralinės pareigos iki racionalaus egoistiškumo, išskaičiavimo. Turint omenyje solidarumo jausmo istoriškumą ir dinamiškumą suprantama, kad universali solidarumo principo teisinė apibrėžtis nėra įmanoma (Indrė Špokienė, „Solidarumo principo turinys ir vaidmuo sveikatos priežiūros teisinio reguliavimo srityje“, Vilnius, Jurisprudencia, 2010, 3(121), p. 329–348).

Nei aukščiausiajame, nei kituose Lietuvos įstatymuose arba įstatymų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose solidarumo principas tiesiogiai nėra įvardytas. Tačiau norint, kad principas būtų pripažintas teisės principu, nėra būtina, jog jis būtų tiesiogiai įtvirtintas teisės normoje arba normų grupėje. Teisės teorijoje pripažinta, kad jei principai kyla iš pačios teisės sampratos, tokių principų idėjų įpareigojanti galia taip pat yra pripažįstama.

Pagrindinis Lietuvos Respublikos šalies įstatymas numato, kad, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių, t. y. elgtis solidariai. Kaip teisės principas

42Tarpautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera, 2013, p. 762

43Žemaitis, V. Etikos žodynas. Vilnius: leidykla „Rosma“, 2005, p. 293.

44Bieliauskaitė, J. Solidarumo vaidmuo socialinėje teisinėje valstybėje. Socialinių mokslų studijos. Mykolo Romerio universitetas, 2009, 1(1), p. 91.

45Kuzavinis, K. Lotynų-lietuvių kalbų žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 800.

46Tarpautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma littera, 2003, p. 691.

47Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. J. Kruopas (ats. red.). Vilnius: Mintis, 1972, p. 727.

solidarumas prokuratūros veikloje pagal savo reguliavimo pobūdį bei sritį priskirtinas prie normų, kurios nustato prokurorui leistino elgesio ribas, įgyvendinat teisę kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, o taip pat būti atviram su kolegomis, keičiantis reikšminga informacija, profesinėmis žiniomis ir patirtimi. Principas deklaruoja ir pagarbą savo tarnybai, pasireiškiančią Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo nuostatu, bei Kodekso pažeidimų netoleravimu.

PEK sprendimai.

2010-08-31 Prokurorų etikos komisijos išvadoje Nr. 1.6.-12 konstatuota, kad prokuroras I. R. pažeidė Kodekso 5.2.2 punkto reikalavimą laikytis padarumo principo (be reikalo nekritikuoti kolegų) bei 5.7.2 punkto reikalavimą laikytis solidarumo principo (susilaikyti nuo nepagrįstų ir viešų komentarų apie kitų prokurorų darbą).

Komisija nustatė, kad rajono savivaldybės administracijos posėdyje, kuriame dalyvavo rajono savivaldybės, Vaikų teisių apsaugos tarnybos, medicinos įstaigų, mokyklų atstovai ir teisės saugos institucijų darbuotojai, buvo svarstomi su ikiteisminiu tyrimu ir prokurorine kontrole nesusiję klausimai, prokuroras I. R. viešai ir nepagrįstai kritikavo posėdyje dalyvavusios prokurorės S. B. ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmus bei priimtus sprendimus, nors prieš tai patikrinęs šių sprendimų teisėtumą ir pagrįstumą, esminių Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pažeidimų nenustatė. Nors I. R. savo pasisakyme neįvardijo prokurorės S. B., tačiau posėdyje dalyvavę asmenys galėjo suprasti ir suprato, kad kritikuojami būtent jos veiksmai.

2011-11-04 Prokurorų etikos komisijos sprendime Nr. 1.6-27 konstatuota, kad į Komisiją buvo kreiptasi dėl prokurorės N. P. galimai padarytų Kodekse įtvirtintų konfidencialumo, solidarumo ir atsakomybės principų pažeidimų ir nurodyta, kad prokurorė N. P. duodama interviu dienraščiui „Lietuvos rytas“ pateikė tikrove neatitinkančius duomenis apie tai, kad Generalinė prokuratūra nesprendžia nuolat vasaros metu Palangos miesto apylinkės prokuratūroje išskylančios problemos dėl prokurorų padidėjusių darbo krūvių. Komisija sprendė, ar prokurorė N. P. nepažeidė solidarumo principo nuostatų – susilaikyti nuo nepagrįstų ir viešų komentarų apie kitų prokurorų darbą, t. y. ar nepažeidė Kodekso 5.7.2 punkto. Įvertinusi „Lietuvos ryto“ publikaciją, prokurorės N. P. paaiškinimą ir kitus gautus duomenis, Komisija priėjo išvados, kad prokurorė N. P. nekomentavo kitų prokurorų darbo, o tik išsakė savo asmeninę nuomonę apie padėtį Palangos miesto apylinkės prokuratūroje.

2014-07-24 Prokurorų etikos komisijos išvadoje Nr.1.6.-12 konstatuota, kad Komisija, išnagrinėjusi kreipimąsi ir gavusi prokuroro R. J. rašytinį ir žodinį paaiškinimą, vienbalsiai nusprendė, kad prokuroras R. J., duodamas interviu ir išsakydamas kritiką kitų prokurorų atžvilgiu, nepažeidė Kodekso 5.2.2 punkto, tačiau savo veiksmais pažeidė Kodekso 5.7.2 punktą.

Komisija išvadoje nurodė, kad Kodeksas nustato elgesio ir profesinės etikos principus bei normas, kurių privalo laikytis prokurorai, atlikdami tarnybą prokuratūroje. Kreipimesi nurodoma, kad R. J. nesilaikė padarumo („nešmeižti kitų, neskleisti gandų ir paskalų, be reikalo nekritikuoti kolegų, tarpusavio bendravimą grįsti mandagumu ir tolerancija“) ir solidarumo („susilaikyti nuo nepagrįstų ir viešų komentarų apie kitų prokurorų darbą, padėti kolegoms apsiginti nuo šmeižto žiniasklaidoje, neadekvačios kritikos ar profesinio diskriminavimo“) principų. Teisės principai – tai pagrindiniai nuostatai arba vadovaujantys pradai, kurie parodo tam tikrų visuomeninių santykių dėsningumus, esminius bruožus ir vystymosi tendencijas. Tai svarbiausi teisės esmės konkretėjimo reiškimosi būdai arba pagrindinės teisinės idėjos, vertybinės orientacijos, nurodančios, kaip konkrečiomis teisės normomis turi būti reguliuojami žmonių santykiai, kad įgautų teisių ir pareigų vienodą pavidalą ir būtų humanizuojami bei demokratizuojami.

Iš prokuroro R. J. teiginių laikraštyje išspausdintame straipsnyje matyti, kad tai iš esmės yra pareiškėjo viešai išsakyti įsitikinimai dėl palaikytos pozicijos apeliaciniame teisme. Teiginyje „<...> Aš dvi valandas turėjau įrodinėti tai, ko teisme neįrodė prokuroras V. J.,... V. J. arba nebuvo

įsigilinę į bylos esmę, arba pasidavę paprastai nuomonei...“ įžvelgtina kritika kolegų atžvilgiu ir nesusilaikymas nuo nepagrįstų ir viešų komentarų apie kitų prokurorų darbą.

Komisija atkreipė dėmesį, kad teisė turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti, teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą bei draudimas persekioti už kritiką yra žmogaus laisvės, kurias garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija (Konstitucijos 25 straipsnio 1 dalis, 33 straipsnio 2 dalis), tačiau Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje aiškinant šių laisvių turinį bei jų ribojimo galimybes yra pasisakyta, kad „įsitikinimai – talpi, įvairialypė konstitucinė sąvoka, apimanti politinius, ekonominius įsitikinimus, religinius jausmus, kultūrinės nuostatas, etines bei estetines pažiūras ir kt.; laisvė turėti įsitikinimus reiškia, kad žmogus yra laisvas pats formuoti savo įsitikinimus, formuoti ir reikšti savo pažiūras, pasirinkti pasaulėžiūros vertybes; jis yra ginamas nuo bet kokios prievartos, jo pažiūrų negalima kontroliuoti; valstybės institucijų pareiga – užtikrinti ir ginti šią asmens laisvę; įsitikinimų turinys – žmogaus privatus reikalas; įsitikinimų bei jų raiškos laisvė įtvirtina ideologinį, kultūrinį ir politinį pliuralizmą; jokios pažiūros ar ideologija negali būti paskelbtos privalomomis ir primestos individui; valstybė turi būti neutrali įsitikinimų atžvilgiu, ji neturi teisės nustatyti kokios nors privalomos pažiūrų sistemos; teisė laisvai reikšti įsitikinimus yra neatsiejama nuo laisvės juos turėti; įsitikinimų raiškos laisvė – tai galimybė savo mintis, pažiūras, įsitikinimus netrukdomai reikšti žodžiu, raštu, ženklais, kitokiais informacijos perdavimo būdais ir priemonėmis; įsitikinimų raiškos laisvė apima ir laisvę neatskleisti savo įsitikinimų, taip pat nebūti verčiamam juos atskleisti. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad laisvę reikšti įsitikinimus galima riboti įstatymo nustatyta tvarka, t. y. tada, kai yra būtina apsaugoti Konstitucijos 25 str. 3 d. nurodytas vertybes – žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, dorovę, ginti konstitucinę santvarką (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas). Šiame kontekste pažymėtina, kad asmens teisės ar laisvės ribojimo pagrįstumą demokratinėje visuomenėje galima vertinti vadovaujantis protingumo ir akivaizdžios būtinybės kriterijais, jis turi atitikti inter alia teisingumo sampratą (Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d., 2000 m. birželio 13 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teises ir laisves galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.“ (Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas). Iš konstitucinės doktrinos nuostatų matyti, kad valstybės tarnautojo ar pareigūno teisė laisvai reikšti savo įsitikinimus bei kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą gali būti ribojama įstatymu, siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, tačiau tai turi būti daroma nepaneigiant šių laisvių ir teisių prigimties bei esmės, laikantis konstitucinio proporcingumo principo, o viešai išsakyta kritika turi nekenkti valstybės valdžios institucijų prestižui bei neperžengti lojalumo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ribos.

Prokuroro tarnybos veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas ir kiti su šios teisės normos įgyvendinimu susiję teisės aktai. Pagal Prokuratūros įstatymo 3 str. 1 d. prokuratūra savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Prokuratūros įstatymu, kitais teisės aktais bei Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis. Minėto įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 6 punkte nurodyta, kad prokuroras privalo laikytis Kodekso. (Kodeksas patvirtintas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. I-68) Kodekse įtvirtinti principai: padorumo (5.2.2 punktas „nešmeižti kitų, neskleisti gandų ir paskalų, be reikalo nekritikuoti kolegų, tarpusavio bendravimą grįsti mandagumu ir tolerancija“), nešališkumo (5.3.2 punktas „su žiniasklaidos atstovais, politikais, teisinio proceso dalyviais elgtis santūriai, objektyviai, vengti familiarumo ar priešiško“), solidarumo (5.7.2 punktas „susilaikyti nuo nepagrįstų ir viešų komentarų apie kitų prokurorų darbą, padėti kolegoms apsiginti nuo šmeižto žiniasklaidoje, neadekvačios kritikos ar profesinio diskriminavimo“), atsakomybės (5.9.1 punktas „vengti tarnybos ir ne tarnybos metu žodžiais arba savo elgesiu paniekinti ar žeminti

prokuroro, kaip valstybės pareigūno, ir prokuratūros, kaip valstybės institucijos, vardą“), pagal savo reguliavimo pobūdį bei sritį gali būti priskirti teisės normoms, kurios nustato prokurorui leistino elgesio ribas, įgyvendinant teisę kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą.

Apibendrinant darytina išvada, kad aptartos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos vertybės (Konstitucijos 25 str. 3 ir 4 d. reikalavimai; reikalavimas nekenkti valstybės valdžios institucijų prestižui, neperžengti lojalumo Konstitucijai ribos ir pan.), Prokuratūros įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 6 punkto formuluotė ir jos pagrindu priimto Kodekso nurodytos nuostatos yra teisės normos, ribojančios prokuroro, kaip valstybės institucijos pareigūno, teisę neadekvačiai kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, t. y. nustato sąlygas ir ribas, kurių nepažeisdamas prokuroras gali įgyvendinti savo konstitucinę teisę kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą.

Iš Kodekso nuostatų taip pat matyti, kad jis nustato dvejopo pobūdžio reikalavimus, kuriuos turi atitikti prokuroro viešai išsakyta kritika, būtent: kritikos turiniui keliamas tiesos, pagrįstumo reikalavimas („nešmeižti kitų, neskleisti gandų ir paskalų“, „susilaikyti nuo nepagrįstų ir viešų komentarų“), o kritikos reiškimo būdai (formai) – kultūringo ir moralaus elgesio reikalavimai („bendravimą grįsti mandagumu ir tolerancija“; „su žiniasklaidos atstovais, politikais, teisinio proceso dalyviais elgtis santūriai, objektyviai, vengti familiarumo ar priešiško“, „vengti tarnybos ir ne tarnybos metu žodžiais arba savo elgesiu paniekinti ar žeminti prokuroro, kaip valstybės pareigūno, ir prokuratūros, kaip valstybės institucijos, vardą“).

Komisijos nuomone, šiuo atveju atkreiptinas dėmesys į tai, kad prokuroras R. J. ne tik Lietuvos Respublikos pilietis, bet ir pareigūnas, kurio veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas, Kodeksas, kiti teisės aktai, todėl tokie prokuroro teiginiai yra netoleruoti, kaip neatitinkantys Kodekso reikalavimų ir kenkiantys prokuroro profesijos garbei bei prestižui. Prokuroras savo, kaip Lietuvos Respublikos piliečio, teises ir pareigas turėtų įgyvendinti taip, kad būtų laikomasi ir Kodekso normų, kuriose įtvirtinta, kad prokuroras privalo grįsti savo pasisakymus neutralumu, korektiškumu, mandagumu bei santūrumu, kad būtų išlaikyta atitinkama pusiausvyra tarp laisvės ir nuomonės reiškimo ir prokuroro pareigų kilnumo išsaugojimą. Prokuroro R. J. teiginiuose „<...> Aš dvi valandas turėjau įrodinėti tai, ko teisme neįrodė prokuroras V. J. Teisme prokuroras V. J. arba nebuvo įsigilinęs į bylos esmę, arba pasidavė paprastai nuomonei...“ ir „Aš teismo sprendimo negalėjau skųsti, kadangi prokuroras prašė kaltinamuosius išteisinti. Tai galėjo padaryti tik apylinkės prokuratūros vyriausiasis prokuroras, kuris apeliacinio skundo aukštesnės instancijos teismui taip ir nepateikė.“ Yra požymių, kad viešais pareiškimais jis pažeidė solidarumo principą, reikalaujantį, kad prokurorai susilaikytų nuo profesinio diskreditavimo, t. y. nuo nepagrįstos kritikos apie kitų prokurorų darbą ir taip nemažintų pasitikėjimo prokuratūra ir prokurorais, nes viešai pareikšta negatyvi kritika gali pakenkti visos prokuratūros prestižui. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad, išsiskyrus prokurorų nuomonėms dėl nusikalstamų veikų kvalifikacijos, būtina laikytis solidarumo principo, t. y. tokie klausimai turėtų būti sprendžiami ne viešais pasisakymais, bet pasitelkiant vidaus darbą reglamentuojančias normas ir įstatymus.

5.8. Pagarbos įstatymui principas.

Vadovaudamasis šiuo principu, prokuroras privalo:

5.8.1. vienodai rodyti pilietinę ir profesinę pagarbą tarptautinės ir nacionalinės teisės normoms, pripažinti ir skatinti įstatymo taikymo viršenybę;

5.8.2. dalyvauti teisėkūros procese, nusikalstamumo prevencijos ir teisinės valstybės principų įtvirtinimo veikloje, garantuojant įstatymo nustatytą žmogaus teisių apsaugą, laisvių ir orumo neliečiamumą;

5.8.3. surašant proceso ir kitus dokumentus, sakant viešas kalbas laikytis etikos principų, norminių teisės aktų ir Valstybinės kalbos įstatymo reikalavimų.

Įstatymas yra Konstitucijos ir Seimo statuto nustatyta tvarka išleistas pirminis teisės aktas, išreiškiantis įstatymų leidėjo valią ir turintis aukščiausiąją teisinę galią. Todėl įstatymas gali būti pakeistas arba jo galiojimas gali būti panaikintas ne kitaip, kaip tik išleidus kitą įstatymą arba Konstituciniam Teismui pripažinus jį prieštaraujančiu Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Visi kiti teisės aktai turi būti priimami remiantis įstatymais ir negali jiems prieštarauti, t. y. turi būti poįstatyminiai⁴⁸. Jie yra įstatymų taikymo aktai ir negali pakeisti įstatymų, negali prieštarauti įstatymams, keisti įstatymų normų turinio, jais negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris konkuruotų su nustatytoju įstatymuose⁴⁹. Paminėtina, kad pagal Konstituciją apibrėžti, kokios veikos yra nusikalstamos, taip pat nustatyti baudžiamąją atsakomybę už tokias veikas galima tik įstatymu⁵⁰.

5.9. Atsakomybės principas.

Vadovaudamasis šiuo principu, prokuroras privalo:

5.9.1. vengti tarnybos ir ne tarnybos metu žodžiais arba savo elgesiu paniekinti ar žeminti prokuroro, kaip valstybės pareigūno, ir prokuratūros, kaip valstybės institucijos, vardą;

5.9.2. nepriimti paslaugų, nuolaidų, dovanų ar kitokio prielankumo, jeigu tai daroma pažeidžiant šio kodekso, kitų teisės aktų nustatytus reikalavimus ir tuo siekiama paveikti prokurorą ar išvengti atsakomybės;

5.9.3. nepiktnaudžiauti ir nemanipuliuoti įstatymo suteikta veiksmų laisve ir kolegų pasitikėjimu, nevengti atsakomybės už blogai atliktą darbą ar priimtą neteisėtą sprendimą.

Atsakomybė – pamatinė etikos kategorija, nusakanti asmens santykį su dorovine privalomybe. Atsakomybė – tai kai žmogaus veiksmai ir poelgiai atitinka įsisąmonintą pareigą. Jeigu pareiga reiškiasi įgyvendinant sąžinės sprendimus, vadinasi, klausimas, kaip pareiga įvykdoma arba kiek asmuo kaltas, kai jos neįvykdo – yra dorovinės atsakomybės klausimas. Pirmoji ir pagrindinė atsakomybės prielaida yra laisvė. Be laisvės nėra atsakomybės. Jeigu žmogus ką nors daro ne laisvai, o iš prievartos, t. y. neturėdamas galimybės pasirinkti ir savarankiškai apsispręsti, faktiškai jis nėra ir savo elgesio šeimininkas. Už tokius veiksmus atsakyti nereikia. Atsakomybė atsiranda tik tada, kai asmuo gali pasirinkti ir sąmoningai apsispręsti, kai jis suvokia pasirenkamų poelgių prasmę ir numato galimus savo veiksmų padarinius. Atsakomybė tiesiog proporcinga laisvei. Kuo žmogus laisvesnis, tuo yra atsakingesnis. Atsakomybė yra dorovinės savimonei konstruktas. Subjektyviai savo atsakomybę žmogus įsisąmonina ir ją įgyvendina tik per savimonei, adekvatų savęs pažinimą ir vertinimą. Be gebėjimo save pažinti ir vertinti, be supratimo apie save patį ir savo vertę bei vaidmenį nėra atsakomybės. Atsakomybė tiesiogiai susijusi su kalte. Jeigu nėra kaltės, nėra ir atsakomybės. Tik tada kyla atsakomybė, kai atsiranda kaltė. Parastai atsakomybė kyla tada, kai padaromas koks nors nusikaltimas ar nusižengimas. Tokia atsakomybė yra retrospektyvioji – nukreipia į praeitį, ją visuomet lydi kokia nors sankcija, todėl ji dar vadinama negatyviaja atsakomybe. Negatyvioji atsakomybė pirmiausia yra juridinės atsakomybės forma ir kyla, kai pažeidžiamos teisės normos. Kadangi teisės ir dorovės normos daugeliu atžvilgių sutampa, tai tuo pačiu metu kartu su juridine atsakomybe kyla ir dorovinė atsakomybė. Šiuo atveju asmenį kaltina ne tik teismas, bet ir jo paties sąžinė bei viešoji nuomonė. Kita atsakomybės forma yra perspektyvioji – nukreipta į ateitį. Ji tiesiogiai nesusijusi su kalte, ji tartum nuolat budi, kad žmogus ateityje nepadarytų nusikaltimų ar nusižengimų bei klaidų. Ši atsakomybės forma dar vadinama pozityviaja atsakomybe. Ji atsirado daug vėliau ir yra aukščiausia atsakomybės pakopa, būdinga brandžiai dorovinei sąmonei ir savimonei. Atsakomybė reiškiasi kaip asmenybės savikontrolės

48Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 49-1173.

49Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 38-1236.

50Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 7-254.

mechanizmas. Ji pagrįsta žmogaus gebėjimu ne tik laisvai apsispręsti ir pasirinkti poelgius, bet kartu kreipti juos siekiant prasmingų tikslų ir teigiamų rezultatų⁵¹.

PEK sprendimai.

2015-06-29 sprendimas Nr. 1.6-20 buvo priimtas išnagrinėjus Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro kreipimasis dėl prokurorės E. K. galimai padaryto Kodekso 5.9.1 punkto pažeidimo, pateikiant prašymą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo dėl vengimo išlaikyti vaikus ir jame žinomai neteisingai nurodant, kad vaikų tėvas D. A., nuo 2015 m. sausio mėnesio vengia išlaikyti vaikus ir neteikia išlaikymo. Kreipimasis buvo grindžiamas prašymo dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo nagrinėjimo metu D. A. pateiktais duomenimis, įrodančiais teismo nustatytos sumos vaikams išlaikyti kiekvieno mėnesio pervedimus į prokurorės E. K. banko sąskaitą.

Komisija, išnagrinėjusi kreipimąsi, ištyrusi surinktus duomenis bei išklausiusi prokurorės E. K. paaiškinimą, posėdžio metu vienbalsiai nusprendė, kad E. K., kreipdamasi dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, nepadarė įstatymo pažeidimo, tarnybinio nusižengimo, prokuroro vardą žeminančio poelgio ar kito Kodekso pažeidimo. Komisija konstatavo, jog kiekvienas asmuo, manydamas, kad jo atžvilgiu įvykdyta nusikalstama veika, gindamas savo interesus, turi teisę kreiptis dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Prokurorė kreipdamasi dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, nepažeidė jokių draudžiančių įstatymo nuostatų. Komisija neturi pagrindo abejoti E. K. paaiškinimu, jog ji kreipėsi įsitikinusi, kad yra įvykdyta nusikalstama veika, siekdama apginti vaikų pažeistas teises. Konstatuota, kad E. K. institucijai, turinčiai teisę pradėti baudžiamąjį procesą, pateikė teisingus duomenis apie galimai padarytą nusikalstamą veiką. Komisijai buvo pateikti duomenys, kurie pagrindžia jos pareiškimo teiginius apie tai, nuo kada nebuvo mokamas išlaikymas vaikams. Nenustatyta jokių duomenų, kurie Komisijai būtų sukėlę abejonių dėl to, jog E. K. pateikė neteisingus duomenis. Todėl kreipimosi teiginys, jog prokurorė pateikė neteisingus duomenis yra nepagrįstas, prieštaraujantis komisijos nustatytoms aplinkybėms. Komisija pažymėjo, jog prokuroras, turėdamas aukštąjį teisinį išsilavinimą, įgytas žinias gali panaudoti ir spręsdamas įvairius klausimus privačiame gyvenime. Šiuo atveju, nesant duomenų, kad prokurorė savo žinias būtų panaudojusi priešingiems teisei tikslams ar būtų skatinusi, ar atlikusi neteisėtus veiksmus, kreipiantis dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, prokurorės veiksmus nėra pagrindo traktuoti kaip neteisėtus ar prieštaraujančius prokuroro etikai.

2013-02-15 sprendimas Nr. 1.6-3 buvo priimtas Komisijoje išnagrinėjus advokatės A. B. skundą (kreipimąsi) dėl prokuroro G. G. galimai padarytų Kodekso 5.9.1 punkto pažeidimų. Skunde buvo nurodoma, kad teisme, nagrinėjant baudžiamąją bylą, advokatai A. B. ir P. L. pateikė teismui prašymą paskirti byloje informacinių technologijų ekspertizę. Teisėjui P. S. paskelbus apie daromą pusės valandos pertrauką prašymui išspręsti ir išėjus iš teismo posėdžio salės, netrukus iš salės išėjo ir valstybinį kaltinimą byloje palaikantis prokuroras G. G., o po penkiolikos minučių jis buvo pastebėtas išeinantis iš teisėjo P. S. kabineto. Teisėjui P. S. grįžus į posėdžio salę ir paskelbus nutartį, kuria pateiktas prašymas buvo atmestas, advokatė A. B. ir jos ginamasis V. R. pareiškė nušalinimus prokurorui G. G. ir teisėjui P. S. dėl kilusių abejonių prokuroro ir teisėjo nešališkumu ir objektyvumu dėl prokuroro buvimo teisėjo kabinete metu daryto poveikio teisėjui. Teisėjas P. S. patenkino A. B. ir jos ginamojo V. R. pareikštus nušalinimus ir nuo tolimesnio bylos nagrinėjimo nušalino prokurorą G. G. bei nusišalino pats. Skunde išsakyta nuomonė, kad G. G. šiuo savo elgesiu pažemino pareigūno vardą, todėl turėtų būti nubaustas.

Teismo nutartimi teisėjo P. S. nusišalinimas nebuvo patvirtintas. Taip pat konstatuota, kad byloje nėra jokių duomenų, kad būdamas kabinete prokuroras darė poveikį bylą nagrinėjančiam teisėjui dėl kaltinamajam palankios nutarties priėmimo. Priešingai, prokuroras į teisėjo kabinetą užėjo trumpam ir ne dėl nagrinėjamos teisme bylos, o dėl proceso veiksmų atlikimo ikiteisminio tyrimo byloje, kurioje teisėjas P. S. atlieka ikiteisminio tyrimo teisėjo funkcijas. Komisijai taip pat

⁵¹Žemaitis, V. Etikos žodynas. Vilnius: leidykla „Rosma“, 2005, p. 32 – 33.

buvo pateikta pasitarimo dėl nutarties nušalinti prokurorą G. G. nuo tolesnio baudžiamosios bylos nagrinėjimo protokolo kopija, iš kurios matyti, kad prokuratūroje pasitarimo metu apsvarsčius faktines aplinkybes, sukėlusias proceso dalyviams pagrindą abejoti prokuroro nešališkumu, buvo nutarta pavesti šioje baudžiamojoje byloje valstybinį kaltinimą palaikyti kitam prokurorui, o prokurorą G. G. įpareigoti vengti tokių momentinių situacijų, organizaciniams ikiteisminio tyrimo klausimams bet kurioje kitoje byloje spręsti pasirinkti tam skirtą laiką, o ne teismo posėdžio pertrauką byloje, kurioje jis palaiko valstybės kaltinimą.

Komisijos posėdyje buvo pažymėta, kad nors prokuroro elgesys užėjus pas teisėją ir sudarė prielaidas prokuroro elgesį vertinti kaip netinkamą, tačiau tai sietina su galimu Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pažeidimu, (nors, kaip matyti iš nutarties, teismas šių veiksmų nepripažino baudžiamojo proceso įstatyme numatytu pagrindu, kuriuo remiantis galėtų būti daroma išvada apie teisėjo (kartu ir prokuroro) šališkumą baudžiamojoje byloje), o ne su Kodekso pažeidimais. Buvo pabrėžta, kad tokia prokuroro veika turi mažareikšmiškumo požymių, nes svarstomi prokuroro veiksmai nesukėlė rimtų pasekmių, t. y. teisėjo nusišalinimas nebuvo patvirtintas. Reikalavimo, kad vienas ir tas pats prokuroras palaikytų valstybinį kaltinimą teismo nagrinėjimo metu, baudžiamojo proceso įstatymuose nėra, todėl bylos nagrinėjimas nebuvo pradėtas iš naujo. Komisija konstatavo, kad nėra pagrindo teigti, kad prokuroras G. G. skundžiamais veiksmais, t. y. teismo posėdžio pertraukos, skirtos nutarčiai priimti, metu užeidamas pas teisėją kaip pas ikiteisminio tyrimo teisėją dėl proceso veiksmų atlikimo ikiteisminiame tyrime, pažemino prokuroro vardą ar leido susiformuoti nuomonei, kad prokuroras piktnaudžiauja suteiktais įgaliojimais, tarnybine padėtimi ar turi korupcinių interesų. Komisija nusprendė, kad nėra pagrindo konstatuoti, kad prokuroras G. G. padarė įstatymo pažeidimą, tarnybinių nusižengimų, prokuroro vardą žeminantį poelgį ar kitą Prokurorų etikos kodekso pažeidimą.

2014-06-19 sprendimas Nr. 1.6-9 buvo priimtas Komisijoje išnagrinėjus prokuroro A. V. kreipimąsi (prašymą) dėl jo paties galimai padaryto Kodekso 5.9.1 punkto reikalavimų pažeidimo. Kreipimesi nurodyta, kad iš vyriausiojo policijos komisariato Kelių policijos biuro buvo gauti duomenys apie tai, kad prokuroras buvo sustabdytas vairuojant automobilį ir jam nustatyta 0, 88 promilės alkoholio koncentracija; prokuroras privatų automobilį vairavo ne tarnybos metu ir neatlikdamas tarnybinių užduočių.

Prokuroro vairavimas transporto priemonės būnant neblaiviam pažeidžia Kodekse įtvirtintą vieną iš prokuroro profesinės etikos principų, kurių prokuroras privalo laikytis ir ne tarnybos metu, t. y. atsakomybės principą, įpareigojantį ir ne tarnybos metu savo elgesiu vengti žeminti prokuroro, kaip valstybės pareigūno, ir prokuratūros, kaip valstybės institucijos, vardą (Kodekso 5.9.1 punktas), o kartu ir Prokuratūros įstatymo 20 str. 1 d. 6 punktą, įpareigojantį laikytis Kodekso nuostatų.

Apibendrinama surinktus ir ištirtus duomenis, Komisija konstatavo, kad prokuroras A. V. neblaivus vairavo automobilį ir šiais veiksmais pažemino prokuroro, kaip valstybės pareigūno, vardą ir prokuratūros, kaip institucijos, turinčios tiesioginę pareigą padėti užtikrinti teisėtumą ir teismui vykdyti teisingumą, autoritetą. Šie jo veiksmai prieštarauja visuomenėje galiojančioms moralės nuostatomis ir nepateisina teisėtų visuomenės lūkesčių, kurių ji tikisi iš prokurorų. Nurodytais tyčiniaisiais veiksmais prokuroras A. V. padarė prokuroro vardą žeminantį poelgį, pažeidė Prokuratūros įstatymo 20 str. 1 d. 6 punktą, įpareigojantį laikytis Kodekso nuostatų, Kodekso 5.9.1 punkte įtvirtintą atsakomybės principą, įpareigojantį vengti ne tarnybos metu savo elgesiu paniekinti ar pažeminti prokuroro, kaip valstybės pareigūno, ir prokuratūros, kaip valstybės institucijos, vardą.

2012-11-30 sprendimas Nr. 1.6-24 buvo priimtas Komisijoje išnagrinėjus Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro kreipimąsi dėl prokurorės I. Ž. galimai padaryto Kodekso 5.9.1 punkto reikalavimų pažeidimo. Kreipimesi buvo nurodoma, kad viešoje erdvėje buvo

paskelbta informacija, kad liudytoju teigimu prokurorė I. Ž. lošimų namuose būdama neblaivi triukšmavo, nepakluso saugos tarnybos darbuotojų reikalavimas, dėl to buvo nuvežta į policijos komisariatą.

Komisija išnagrinėjusio visą surinktą medžiagą, konstatavo, kad prokurorė I. Ž. nustatytais tyčiniiais veiksmais (buvo neblaivi, nepakluso pareigūnų teisėtiems reikalavimams, vartojo prokurorėi netinkančią leksiką, visa tai vyko matant ir girdint lošimo namų darbuotojams ir lankytojams, todėl buvo sutrikdytas lošimo namų veikimas) nesilaikė priesaikos saugoti gerą prokuroro vardą ir ne tarnybos metu savo elgesiu pažemino prokuroro, kaip valstybės pareigūno, ir prokuratūros, kaip valstybės institucijos vardą, t. y. padarė Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 30 str. 1 d. ir Kodekso 5. 9.1 punkto pažeidimus.

2014-03-21 sprendimas Nr. 1.6-3 buvo priimtas Komisijoje išnagrinėjus teismo 2013 m. gruodžio 17 d. nutartį, kuria teisėjas M. S. kreipėsi į Komisiją su prašymu ištirti ir nustatyti, ar prokurorės V. S. veiksmai neprieštarauja Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodekso 5.1, 5.1.1, 5.8, 5.8.1, 5.9, 5.9.3, 7.3 ir 7.5 punktams. Teisėjas M. S. nutartyje nurodė, kad prokurorė V. S. akivaizdžiai pažeidė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 220 str. 5 d., nes kaltinamąjį aktą su baudžiamosios bylos medžiaga teismui perdavė likus mažiau nei 10 dienų iki kaltinamajam skirto suėmimo termino pabaigos bei surašydama teismui 2013-12-16 raštą Nr. 1.10-(2084)-76727 padarė gramatinių klaidų.

Prokurorė V. S. Komisijai raštu paaiškino, kad, kai ikiteisminio tyrimo medžiaga, vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 218–220 straipsniais, buvo gauta prokuratūroje, iki kardomosios priemonės – suėmimo – termino pabaigos buvo likusios 7 dienos (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 220 str. 5 d. numatytas 10 dienų terminas); siekdama, kad procesas būtų spartesnis, o proceso išlaidos būtų mažesnės (nereikėtų organizuoti apygardos teismo posėdžio dėl suėmimo termino pratęsimo), vadovaudamasi principu, kad prokuroras turi veikti protingai ir teisingai, ji tą pačią dieną surašė kaltinamąjį aktą ir, siekdama nevilkinti proceso, tą pačią dieną nuosavu automobiliu bylą kartu su kaltinamuoju aktu nuvežė į teismą.

Komisija, vertindama prokurorės veiksmus, atkreipė dėmesį į tai, kad baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtinti teisės principai teisės sistemoje, normų hierarchijoje užima centrinę, svarbiausią vietą. Tai viso proceso, procesinės procedūros pagrindas, pamatinės normos. Baudžiamojo proceso principais paremta ikiteisminio tyrimo institucijų, teismo ir prokuratūros procesinė veikla sudaro visos baudžiamojo proceso įstatymo normų sistemos, užtikrinančios optimalią šių institucijų veiklos tvarką bei kryptingumą, pagrindą. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1 str. įtvirtinta baudžiamojo proceso paskirtis – ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas – užtikrinama ne tik atitinkamu teisiniu reglamentavimu, bet ir tinkamu baudžiamojo proceso principų bei baudžiamojo proceso teisės normų taikymu. Proceso greitumo principo įtvirtinimo baudžiamojo proceso įstatyme ir nuoseklus jo įgyvendinimo reikalauja Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutartys: Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. Proceso greitumo principas įpareigoja teisėsaugos institucijų pareigūnus ir teismus visus procesinius veiksmus atlikti ir sprendimus priimti kaip įmanoma greičiau. Proceso greitumo principas išplaukia iš Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 2 str., 44 str. 5 d. punkto, jį pripažįsta teismų praktika. Teismo procesas yra tuo veiksmingesnis, kuo greičiau išnagrinėjama byla ir kuo skubiau įvykdomas sprendimas. Lėtas teisingumas yra blogas ir neveiksmingas. Teismų įstatymo 5 str. operatyvumą įvardija kaip visų teismų veiklos principą – teismas visa savo veikla turi užtikrinti, kad bylos būtų išnagrinėtos per įmanomai trumpiausią laiką. Reikalavimas greitai atskleisti nusikalstamas veikas ir išnagrinėti bylas yra susijęs ir su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių

laisvių apsaugos konvencijos 6 str. 1 d. įtvirtinta kiekvieno asmens teise į jo bylos išsprendimą per įmanomai trumpiausią laiką. Greitumo reikalavimas įpareigoja teisėsaugos pareigūnus bei teismus visus procesinius veiksmus atlikti ir sprendimus priimti kaip įmanoma greičiau, tačiau ne žmogaus teisių suvaržymo sąskaita. Greitas procesas apsaugo įtariamąjį (kaltinamąjį) nuo ilgo nežinojimo apie savo likimą, kad asmuo nepatirtų psichologinės įtampos, įvairių išgyvenimų. Dėl to teisė į bylos išnagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką įvardijama kaip viena iš labai svarbių įtariamojo (kaltinamojo) teisių.

Formalus baudžiamojo proceso normų laikymasis suponuoja ne tikro, o tariamo teisingumo įvykdymą baudžiamojoje byloje. Prokuroro sugebėjimas vertinti situaciją ne tik siaurame baudžiamojo proceso normų kontekste, bet ir kasdieninėje savo veikloje, remiantis baudžiamojo proceso principais ir savo vidiniu įsitikinimu, išvelgti baudžiamojo proceso esmę rodo jo pasiektą kvalifikacijos lygį. Dėl šios priežasties bei atsižvelgdama į prokurorės V. S. didelį darbo krūvį ir operatyvius jos veiksmus perduodant baudžiamąją bylą į teismą, Komisija konstatavo, kad ištirtoje situacijoje prokurorė nepadarė esminio teisės pažeidimo, nes, remiantis protingumo ir proporcingumo principais, siekiant efektyvesnio ir teisingesnio proceso, vertintina, kad tik formaliai buvo pažeistos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 220 str. 5 d. normos, todėl tai nelaikytina Kodekso pažeidimu, o prokurorės parengtame lydraštyje padarytos gramatinės klaidos laikytinos techninėmis klaidomis, neturinčiomis esminės reikšmės sprendimo priėmimo teisėtumui ir pagrįstumui, dėl to taip pat nelaikytinos Prokurorų etikos kodekso pažeidimu.

2015-05-12 sprendimas Nr. 1.6-16 buvo priimtas Komisijoje išnagrinėjus prokuroro A. D. pareiškimą su priedais dėl vyriausiojo prokuroro A. P. galimai padarytų Kodekso 5.9.1, 5.9.3 punktų pažeidimų, kurie, prokuroro A. D. nuomone, pasireiškė vyriausiajam prokurorui A. P. į ikiteisminio tyrimo eigos aptarimą pakviečiant ne tik kontroliuojantį prokurorą A. D., policijos komisariato kriminalinės policijos vadovą, vyriausiojo prokuroro pavaduotoją, policijos komisariato vadovą, bet ir nukentėjusįjį bei nukentėjusiojo tėvą, tuo metu buvusį Lietuvos Respublikos Seimo narį. Prokuroras pareiškime teigė, kad jam nėra tekę būti tokiaje pasitarime, kur dalyvaujant liudytojui ir nukentėjusiajam būtų aptariami bylos planai, operatyvinės priemonės, tokios kaip telefonų pasiklausymas bei kiti veiksmai, būtų skelbiama bylos medžiaga, liudytojų apklausų turinys, todėl, prokuroro nuomone, pasitarimo tikrasis tikslas buvo vadovo galios demonstravimas, galimai kažkokių asmeninių tikslų siekimas: noras įsiteikti nukentėjusiojo tėvui, bei žemiausios grandies darbuotojų, t. y. pareiškėjo, žeminimas, negerbimas, o be paprasto žmogiško pažeminimo, buvo galimai padaryta ir neteisėta veika (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 247 str.) ar bent jau pažeista tarnybinė etika.

Komisija, išnagrinėjusi kreipimąsi, gautus duomenis ir paaiškinimus, vienbalsiai nusprendė, kad vyriausiasis prokuroras A. P., inicijuodamas ir praveddamas ikiteisminio tyrimo aptarimą, kuriame pakvietė dalyvauti kartu su pareigūnais atsakingais už ikiteisminį tyrimą ir nuo nusikalstamos veikos tiesiogiai ir netiesiogiai nukentėjusius asmenis, išreiškusius nepasitenkinimą ikiteisminio tyrimo eiga, nepadarė įstatymo pažeidimo, tarnybinio nusižengimo, prokuroro vardą žeminančio poelgio ar kito Kodekso pažeidimo. Komisija konstatavo, kad neturi pagrindo abejoti prokuroro A. P. paaiškinimu, kad šiuo aptarimu buvo siekiama efektyviai apginti nukentėjusiųjų, visuomenės ir visuomenės atstovų interesus, stiprinti pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis, prokuratūra, išsklaidyti bet kokias abejones dėl tyrimo kokybės, išnaudoti galimybę betarpiškai informuoti apie galimai jautrią likusią nepatikrintą versiją byloje; kad šiuo pasitarimu nebuvo siekiama pažeminti prokurorą A. D., ir nebuvo siekiama asmeninių neteisėtų interesų. Prokuroras A. P. Komisijai paaiškino, kad jis, kaip vadovas, sulaukęs nusiskundimų dėl atliekamo ikiteisminio tyrimo, šio ikiteisminio tyrimo medžiagos nereikalavo, patikėjo ir vadovavosi tiesioginio vadovo ir policijos vadovų pateikta informacija; po šio susitikimo daugiau niekada nesidomėjo ikiteisminio tyrimo eiga, tyrimo eigos netikrino, ikiteisminio tyrimo medžiagos turinys jam nebuvo ir nėra žinomas; kad tik gavęs iš Komisijos skundo kopiją, iš Informacinėje prokuratūros sistemoje esamų

duomenų sužinojo, kad ikiteisminis tyrimas yra sustabdytas, ir nutarime sustabdyti ikiteisminį tyrimą yra nurodoma, kad tyrimo metu prokuroras kreipėsi į teismą dėl asmenų elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos turinio kontrolės bei jos fiksavimo ir įrašų darymo tik vieną kartą ir jau praėjus keletui mėnesių po aptarimo, o tai patvirtina, kad jokia operatyvinė informacija negalėjo būti ir nebuvo aptarinėjama pasitarimo metu; kad aptariant ikiteisminio tyrimo eigą nesiekė pažeminti ir nežemino prokuroro A. D. ir ikiteisminio tyrimo eigai nepakenkė. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 28 str. 2 d. yra įtvirtinta, kad nukentėjusysis ir jo atstovas turi teisę: teikti įrodymus, pateikti prašymus, pareikšti nušalinimus, ikiteisminio tyrimo metu ir teisme susipažinti su byla, dalyvauti bylą nagrinėjant teisme, apskųsti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ir teismo veiksmus, taip pat apskųsti nuosprendį ar nutartį; pasakyti baigiamąją kalbą. Atsižvelgdama į šią procesinę nuostatą bei į tai, kad ikiteisminiame tyrime tik po keleto mėnesių po pasitarimo buvo kreiptasi į teismą ir priimta teismo nutartis dėl asmenų elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos turinio kontrolės bei jos fiksavimo ir įrašų darymo 30 dienų, Komisija konstatavo, kad prokuroro A. D. pareiškime teiginiai apie pasitarimo metu neteisėtai pagarsintus bylos duomenis yra nepagrįsti.

6. Siekdamas teisingumo ir baudžiamųjų priemonių veiksmingumo prokuroras sąžiningai vykdo proceso įstatymus, generalinio prokuroro įsakymus, Kodekso nuostatas, bendradarbiauja su tarptautinėmis teisėsaugos institucijomis ir ikiteisminio tyrimo specialistais, padeda užtikrinti teisėtumą ir įgyvendinti bausmės neišvengiamumą.

PEK sprendimai.

2014-07-25 sprendimas Nr. 1.6-15 buvo priimtas Komisijoje išnagrinėjus pareiškėjo H. K. kreipimusis dėl prokurorės N. P. galimai padarytų Kodekso 6 punkto pažeidimų. Kreipimuose buvo prašoma ištirti ir nustatyti, ar prokurorė N. P. neišsiųsdama pareiškėjui nutarimo nepažeidė Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodekso, nes pareiškėjo nuomone, prokurorė N. P. taip užkirto jam kelią tinkamai pasinaudoti teise apskųsti nutarimą, nes nežinodamas motyvų, išdėstytų nutarime, jis negalėjo visapusiškai apsiginti, taip buvo vilkinamas tyrimas ir tikimasi sulaukti senaties termino bei įtariamąjį išsukti nuo atsakomybės.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 214 str. 3 d. nustatyta, kad apie ikiteisminio tyrimo nutraukimą pranešama įtariamajam, jo atstovui, gynėjui, nukentėjusiajam, civiliniam ieškovui, civiliniam atsakovui ir jų atstovams išsiunčiant sprendimų nuorašus. Minėto straipsnio 7 d. nurodyta, kad asmeniui, pagal kurio pareiškimą, skundą pradėtas ikiteisminis tyrimas, pranešama apie sprendimą nutraukti tyrimą. Šiame ikiteisminiame tyrime pareiškėjas H. K. nebuvo nei nukentėjusysis, nei civilinis ieškovas ar kitas asmuo, numatytas 214 str. 3 d., todėl prokurorė neprivalėjo išsiųsti pareiškėjui nutarimo nutraukti ikiteisminį tyrimą nuorašo. Prokurorės N. P. veiksmuose dėl nutarimo neišsiuntimo pažeidimo nenustatyta. Komisija, atlikusi tyrimą, įvertinusi gautą medžiagą ir nustatytas visas faktines aplinkybes konstatavo, kad prokurorė N. P. nepadarė įstatymo pažeidimo, tarnybinio nusižengimo, prokuroro vardą žeminančio poelgio ar kito Kodekso pažeidimo.

2013-05-09 sprendimas Nr. 1.6-10 buvo priimtas Komisijoje išnagrinėjus gautą E. G. skundą (kreipimąsi) dėl prokurorų M. R., L. L., G. V. ir A. B. galimai padarytų Kodekso 6 punkto pažeidimų. Skunde teigiama, kad prokurorai vilkino organizuojamą ikiteisminį tyrimą, kuriame E. G. buvo pripažintas nukentėjusiuoju, nepagrįstai atmetinėjo jo skundus bei prašymus ir taip iš esmės pažeidė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 2 straipsnio nuostatas, kad prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika. Pareiškėjo teigimu, prokurorė G. V., o vėliau ir A. B., kontroliavę ikiteisminį tyrimą, nesilaikė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso

kodekso reikalavimų, neatliko tinkamų ikiteisminio tyrimo veiksmų. Prokuroras A. B. neišaiškinęs bylai reikšmingų aplinkybių ikiteisminį tyrimą nutraukė. Aukštesniojo prokuroro sprendimu, atnaujintą tyrimą prokurorė G. V. tęsė per ilgai, apsiribojo tik formaliais veiksmais. Prokurorės G. V. nutarimą nutraukti ikiteisminio tyrimo dalį A. Š. atžvilgiu. apygardos teismas panaikino, nustatydamas daug ir esminių šio ikiteisminio tyrimo organizavimo ir kontrolės trūkumų. Pareiškėjo nuomone, prokurorai tokiu elgesiu pažemino prokuroro, kaip valstybės pareigūno, ir prokuratūros, kaip valstybės institucijos, vardą ir galimai pažeidė priesaką saugoti gerą prokuroro vardą, todėl prašo nustatyti, ar buvo padarytas įstatymų pažeidimas, tarnybinis nusižengimas, prokuroro vardą žeminantis poelgis ar kitas Kodekso pažeidimas, o nustačius pažeidimą teikti išvadą generaliniam prokurorui dėl tarnybinės nuobaudos skyrimo.

Išanalizavusi Vidaus tyrimų skyriaus pateiktą pažymą ir surinktus duomenis, Komisija konstatavo, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 2 str. nuostatos nebuvo pažeistos ir nėra pagrindo teigti, kad prokurorai padarė esminį įstatymo pažeidimą, tarnybinį nusižengimą, prokurorų vardą žeminantį poelgį ar kitus Prokurorų etikos kodekso pažeidimus. E. G. kreipimasis iš esmės yra susijęs su procesiniais dalykais, t. y. pareiškėjas skundžia prokurorų priimtus procesinius sprendimus ir proceso eigą. Šie procesiniai dalykai susiję su ikiteisminio tyrimo metu surinktų duomenų vertinimu ir sprendimo priėmimu. Nors teismo nutartyje konstatuojama, kad sutiktina su pareiškėjo teiginiu, jog ikiteisminis tyrimas šioje byloje buvo atliekamas nepakankamai sparčiai, tačiau vien tik teismo išsakyta pozicija negali užtraukti drausminės atsakomybės, juo labiau, kad teismo nutarties dalis: „sutiktina su pareiškėjo teiginiu, kad ikiteisminis tyrimas šioje byloje buvo atliekamas nepakankamai sparčiai, tuo nesilaikant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 2 str. reikalavimų imtis visų įmanomų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atskleista nusikalstama veika“ yra nemotyvuota, t. y. nėra nurodyta, kuo remdamasis teismas daro tokią išvadą.

Vertinant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 2 str. reikalavimų laikymąsi turi būti atsižvelgiama į tokius procesinius kriterijus kaip bylos sudėtingumas atsižvelgiant į proceso dalyvių skaičių, bylos sudėtingumas kitų bylų kategorijų kontekste, proceso trukmė, proceso reikšmė asmeniui, besiskundžiančio asmens ir valstybės institucijų elgesys. Svarbu nustatyti, kokia buvo tyrimo eiga, kaip operatyviai buvo atliekami procesiniai veiksmai, ar pagrįsti intervalai tarp atskirų veiksmų, ar buvo nepagrįsto procesinio pasyvumo laikotarpiai ir kokių, kokie procesiniai veiksmai buvo atlikti pavėluotai ir dėl kokių priežasčių. Taip pat vertintina, ar nustatyti pareigūnų veiklos trūkumai buvo tokie esminiai, kad dėl jų ikiteisminis tyrimas tapo bevaisis ir negali būti baigiamas. Proceso vilkinimas negali būti aiškinamas formaliai ir suprantamas tiesiogiai, vilkinimas yra suprantamas kaip netinkamas ir neleistinas ikiteisminio tyrimo pareigūnų ar prokuroro elgesys, požiūris, jų veikimas ar neveikimas, tiesioginių funkcijų neatlikimas. Sprendžiant, ar nebuvo pažeista asmens teisė į bylos nagrinėjimą per kiek įmanoma trumpiausią laiką, vertinama bylos trukmė lemiančių aplinkybių visuma, siekiant nustatyti ne proceso trukmės ilgumą apskritai, bet jos pagrįstumą.

Ikiteisminis tyrimas buvo atliekamas ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir tęsėsi 12 mėnesių. Prokurorė G. V. surašė kaltinamąjį aktą ir bylą perdavė į teismą. Atsižvelgdama į tai, kad byla buvo perduota į teismą ir kreipimosi nagrinėjimo metu vyko teisminis jos nagrinėjimas, Komisija konstatavo, kad nėra pagrindo teigti, kad dėl tyrimo trukmės tyrimas tapo bevaisis. Ikiteisminio tyrimo terminas tyrimo eigoje buvo pratęstas vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 176 str. nuostatomis. Byloje duomenų, kad ikiteisminio tyrimo trukmę sąlygojo prokurorų netinkamas ir neleistinas elgesys, veikimas ar neveikimas, tiesioginių funkcijų neatlikimas, nenustatyta. Ikiteisminio tyrimo trukmė buvo pagrįsta objektyviomis priežastimis: buvo atlikta daugiau kaip 130 tyrimo veiksmų, nagrinėjami pareiškėjo skundai prokuratūroje ir teismuose (tai taip pat ilgino tyrimo trukmę). Vykstant šiam tyrimui prokurorė G. V. kontroliavo 130 vien tais metais pradėtų ikiteisminių tyrimų ir išnagrinėjo 16 skundų, prokuroras A. B. atitinkamai kontroliavo 150 ikiteisminių tyrimų ir išnagrinėjo 52 skundus, tuo pačiu laikotarpiu prokurorai

kontroliavo dar ir ankstesniais metais pradėtus ikiteisminius tyrimus, vykdė ir kitas prokurorines funkcijas. Atsižvelgiant į šių prokurorų darbo krūvius nebuvo pagrindo teigti, ir kad aukštesnieji prokurorai L. L. ir M. R. padarė tarnybinius nusižengimus nekonstatuodami ikiteisminio tyrimo vilkinimo.

Komisija, išnagrinėjusi kreipimąsi ir įvertinusi gautą medžiagą, konstatavo, kad nėra pagrindo teigti, kad prokurorai, priimdami proceso sprendimus dėl kreipimesi nurodomo ikiteisminio tyrimo nutraukimo ar dėl ikiteisminio tyrimo dalies nutraukimo, ir aukštesnieji prokurorai, priimdami sprendimus atmesti nukentėjusiojo skundus, būtų padarę esminį įstatymo pažeidimą, tarnybinį nusižengimą, prokurorų vardą žeminantį poelgį, nors nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą buvo panaikintas aukštesniojo prokuroro, o nutarimas nutraukti dalį ikiteisminio tyrimo – apygardos teismo nutartimi. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje Nr. A143-1554/2010 yra konstatavęs, kad prokuroro procesinio sprendimo pagrįstumas gali būti vertinamas tik procesinėmis priemonėmis, prokuroro procesinio sprendimo pagrįstumas negali būti vertinamas kitokia tvarka, pvz., sprendžiant prokurorų tarnybinės atsakomybės klausimą.

Komisija, išnagrinėjusi kreipimąsi, vienbalsiai nusprendė, kad nėra pagrindo konstatuoti, kad prokurorai M. R., L. L., G. V. ir A. B. padarė įstatymo pažeidimą, tarnybinį nusižengimą, prokuroro vardą žeminantį poelgį ar kitą Prokurorų etikos kodekso pažeidimą.

7. Prokuroras:

7.1. sakydamas viešas kalbas, rašydamas straipsnius, bendraudamas su visuomenės informavimo priemonių atstovais, yra dalykiškas ir santūrus, dėsto gerai apgalvotas mintis, suvokdamas, kad jos gali būti suprastos kaip visos prokuratūros nuomonė;

7.2. vadovaudamas nusikalstamų veikų tyrimui ar organizuodamas jų tyrimą, netoleruoja faktų, kai renkant ir pateikiant įkalčius nepaisoma etikos principų ir normų, o pranešimas apie įtarimą įteikiamas be pakankamo teisinio pagrindo;

7.3. vengia familiarumo ir tokių situacijų, kurios galėtų neigiamai paveikti tiek jo, tiek jam pavaldžių prokurorų ar ikiteisminio tyrimo pareigūnų nešališkumą ir jų procesinių sprendimų teisingumą;

7.4. gindamas teisėtus interesus visada yra gerai susipažinęs su bylos aplinkybėmis ir įstatymais, atstovaudamas valstybei ir piliečiams aktyviai dalyvauja tiriant ir nagrinėjant nusikalstamas veikas, kitus teisės pažeidimus;

7.5. visokeriopai remia teismų autoritetą ir teismo proceso orumą, griežtai laikosi teismo proceso tvarkos, gerbia teisėjų nepriklausomumą ir nešališkumą, vengia frazių ar užuominų, kurios galėtų įžeisti teismą ar gynybą, kitus teismo proceso dalyvius;

7.6. teismo proceso metu nedemonstruoja asmeninių santykių su teisėjais, advokatais, teismo personalu, neignoruoja ir viešai nekomentuoja pagrįstų aukštesniojo prokuroro ar neįsiteisėjusių teismo sprendimų, su jais nesutikdamas apskundžia nustatyta tvarka.

PEK sprendimai.

2015-03-18 sprendimas Nr. 1.6-7 buvo priimtas Komisijoje išnagrinėjus Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro kreipimąsi dėl prokuroro R. I. galimai padaryto Kodekso 7.1 punkto pažeidimo. Kreipimesi buvo nurodyta, kad viešojoje erdvėje buvo paskelbta informacija, susijusi prokuroro R. I. pasisakymais dėl jo kontroliuoto ikiteisminio tyrimo. Publikacijoje buvo nurodyta, kad tyrimą kontroliavęs prokuroras R. I. BNS patvirtino, kad koordinavo bylos tyrimą. Paklaustas, ar byloje figūruoja teisėja, prokuroras R. I., atsakė: „Manęs genealoginis medis nedomina. O kaip jums atrodo, teisėjas ant savo durų užsirašo, kad jis teisėjas“. Detaliau kalbėti apie bylą prokuroras atsisakė; BNS paklaustus, ar tiesa, kad nužudymas buvo įvykdytas konkrečiame mieste, pareigūnas atsakė: „Gal dar ir kaltinamojo akto nuorašą norėtumėte gauti?“

Jūs klausiate ikiteisminio tyrimo duomenų, dar nėra priimtas teismo sprendimas. Ne visuomenei mes tą bylą tiriamo, o kad įvertintume nusikalstamus veiksmus“.

Komisija, išnagrinėjusi kreipimąsi, gautus duomenis ir paaiškinimus, vienbalsiai nusprendė, kad prokuroras R. I. nepadarė įstatymo pažeidimo, tarnybinio nusižengimo, prokuroro vardą žeminančio poelgio ar kito Etikos kodekso pažeidimo. Komisija konstatavo, kad neturi pagrindo abejoti prokuroro paaiškinimu, kad prokuroras nebuvo įsitikinęs, kad kalbasi telefonu su žurnalistu, jog buvo neperspėtas dėl daromo garso įrašo, neturėjo galimybės pasirošti pokalbiui, publikuotos frazės buvo išimtos iš konteksto, iš atsakymų į klausimus apie neskelbtinus bylos duomenis. Atsižvelgdama į tai, kad prokuroras R. Imbrasas neturėjo galimybės pasirengti bendravimui su visuomenės informavimo priemonių atstovu, (nebuvo perspėtas dėl galimo žurnalisto kreipimosi, nebuvo informuotas apie žurnalistus dominančius klausimų), net neturėjo galimybės įsitikinti, kad bendrauja būtent su žurnalistu, nebuvo perspėtas dėl daromo garso įrašo, klausinėjamas buvo apie neskelbtiną informaciją, Komisija konstatavo, kad nėra pagrindo teigti, kad prokuroras R. I. netikėto telefoninio pokalbio metu su jam nepažįstamu asmeniu, prisistačiusius žurnalistu, nebūdamas perspėtas dėl daromo garso įrašo, atsakymų į pateikiamus klausimus metu pasakydamas ir publikuotus žodžius, būtų pažeidęs Kodekso 7.1 punkto nuostatų.

2013-10-17 sprendimas Nr. 1.6-28 buvo priimtas Komisijoje išnagrinėjus R. M. kreipimąsi dėl prokurorės L. U. galimai padaryto Kodekso 7.4 punkto pažeidimo.

R. M. skunde (kreipimesi) buvo teigiama, kad prokurorė L. U. vilkino organizuojamą ikiteisminį tyrimą, kad pareiškėjos R. M. vardu parašyta daug skundų bei prašymų, kurie nebuvo tenkinami, kad pareiškėjos manymu, nurodytas ikiteisminis tyrimas trunka nepateisinamai ilgą laiką, t. y. ilgiau nei metus, dėl to ji kreipėsi ir į ikiteisminio tyrimo teisėją. Komisijos buvo prašoma patikrinti, ar ikiteisminis tyrimas atliekamas nepažeidžiant Lietuvos Respublikos Konstitucijos, tarptautinių sutarčių, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso, kitų įstatymų ir teisės aktų reikalavimų, taip pat įvertinti, ar nebuvo pažeistos Prokurorų etikos kodekso nuostatos, nes teismas, išnagrinėjęs R. M. skundą, nutartyje konstatavo, kad yra pagrindo teigti, kad proceso veiksmai atliekami nepakankamai intensyviai, ir nurodė terminą, iki kurio byla turi būti baigta.

Generalinės prokuratūros Vidaus tyrimų skyrius pagal Komisijos pavedimą atlikęs vidaus tyrimą nustatė, kad proceso dalyvės R. M. ir J. M. aktyviai naudojosi savo teise skųsti, o šios teisės realizavimas turėjo įtakos ikiteisminio tyrimo intensyvumui, nes ikiteisminio tyrimo medžiaga nemažą laiko dalį buvo ne ikiteisminio tyrimo institucijoje.

Vertinant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 2 straipsnio reikalavimų laikymąsi turi būti atsižvelgiama į tokius procesinius kriterijus kaip bylos sudėtingumas, atsižvelgiant į proceso dalyvių skaičių, bylos sudėtingumas kitų bylų kategorijų kontekste, proceso trukmė, proceso reikšmė asmeniui, besiskundžiančio asmens ir valstybės institucijų elgesys. Svarbu nustatyti, kokia buvo tyrimo eiga, kaip operatyviai buvo atliekami procesiniai veiksmai, ar pagrįsti intervalai tarp atskirų veiksmų, ar buvo nepagrįsto procesinio pasyvumo laikotarpių ir kokių, kokie procesiniai veiksmai buvo atlikti pavėluotai ir dėl kokių priežasčių. Taip pat vertintina, ar nustatyti pareigūnų veiklos trūkumai buvo tokie esminiai, kad dėl jų ikiteisminis tyrimas tapo bevaisis ir negali būti baigiamas.

Proceso vilkinimas negali būti aiškinamas formaliai ir suprantamas tiesiogiai. Vilkinimas yra suprantamas kaip netinkamas ir neleistinas ikiteisminio tyrimo pareigūnų ar prokuroro elgesys, požiūris, jų veikimas ar neveikimas, tiesioginių funkcijų neatlikimas. Sprendžiant, ar nebuvo pažeista asmens teisė į bylos nagrinėjimą per kiek įmanoma trumpiausią laiką, vertinama bylos trukmę lemiančių aplinkybių visuma, siekiant nustatyti ne proceso trukmės ilgumą apskritai, bet jos pagrįstumą.

Atsižvelgdama į tai, kad byla buvo perduota teismui ir kreipimosi nagrinėjimo metu vyko teisminis jos nagrinėjimas, Komisija konstatavo, kad nėra pagrindo teigti, kad dėl tyrimo trukmės tyrimas tapo bevaisis. Ikiteisminio tyrimo terminas buvo pratęstas vadovaujantis Lietuvos

Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 176 str. nuostatomis. Byloje duomenų, kad ikiteisminio tyrimo trukmę sąlygojo prokurorų netinkamas ir neleistinas elgesys, veikimas ar neveikimas, tiesioginių funkcijų neatlikimas, nenustatyta. Ikiteisminio tyrimo trukmė buvo pagrįsta objektyviomis priežastimis: buvo atlikta daugiau kaip 130 tyrimo veiksmų, nagrinėjami pareiškėjo skundai prokuratūroje ir teismuose (tai taip pat ilgino tyrimo trukmę). Vykstant šiam tyrimui prokurorė L. U. Per 15 mėnesių į teismą perdavė 68 ikiteisminius tyrimus, nutraukė 99 ikiteisminius tyrimus, priėmė nutarimus sustabdyti 118 ikiteisminių tyrimų, išnagrinėjo 126 skundus, kreipimosi nagrinėjimo metu kontroliavo 65 ikiteisminius tyrimus. Atsižvelgiant į prokurorės L. U. darbo krūvį, nėra pagrindo konstatuoti, kad ji padarė tarnybinį nusižengimą, t. y. vilkino ikiteisminį tyrimą.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 str. nustatyta, kad ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja, valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko prokuroras. Prokuroras įstatymo nustatytais atvejais gina asmens, visuomenės ir valstybės teises bei teisėtus interesus. Prokuroras, vykdydamas savo funkcijas, yra nepriklausomas ir klauso tik įstatymo. Ši konstitucinė nuostata perkelta į Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 164 str. 1 d. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad prokuroro nepriklausomumas organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant, palaikant valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose yra konstitucinė vertybė; pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo ši konstitucinė vertybė būtų paneigiama arba būtų kitaip suvaržomas prokuroro nepriklausomumas organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant, palaikant valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai).

Komisija, išnagrinėjusi kreipimąsi, vienbalsiai nusprendė, kad nėra pagrindo konstatuoti, kad Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros prokurorė L. U. padarė įstatymo pažeidimą, tarnybinį nusižengimą, prokuroro vardą žeminantį poelgį ar kitą Prokurorų etikos kodekso pažeidimą.

2013-05-09 sprendimas Nr. 1.6-11 buvo priimtas Komisijoje išnagrinėjus Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro kreipimąsi dėl prokuroro E. T. galimai padaryto Kodekso 7.5 punkto pažeidimo. Kreipimesi buvo nurodoma, kad Generalinėje prokuratūroje buvo gautas vyriausiojo prokuroro A. P. raštas dėl galimai padaryto Prokurorų etikos kodekso pažeidimo, kuriuo persiūstas teisėjos J. K. tarnybinis pranešimas dėl prokuroro E. T. galimai padaryto Kodekso pažeidimo.

Teisėjos J. K. tarnybiniame pranešime buvo nurodyta, kad teisme buvo gautas prokuroro E. T. skundas dėl teisėjos priimtos nutarties, kuriame išdėstyta teisėją J. K. šmeižianti informacija; tokios informacijos pateikimas oficialiame procesiniame dokumente vertintinas kaip Prokurorų etikos kodekso pažeidimas. Teisėją šmeižianti informacija, jos nuomone, išdėstyta prokuroro E. T. skunde esančioje pastraipoje: „Abejonių kelia tas faktas, kad nors byla nagrinėjama beveik 8 mėn., ir naujų esminių aplinkybių nebuvo nustatyta, tačiau iki šiol nereiškęs jokių pastabų dėl kaltinimo, advokatas M. B. pateikė prašymą, kurį teisėja J. K. iškart patenkino. Pažymėtina (tai galima nustatyti iš posėdžio protokolo ir garso įrašo), kad posėdžio metu advokatui pareiškus prašymą, teisėja neleido prašymo reikšti prokurorui, ir išėjo priimti nutartį. Iš to matyti, kad teisėja jau turėjo išankstinę nuomonę ir buvo galimas išankstinis susitarimas su advokatu. Tokių prielaidą patvirtina ir ta aplinkybė, kad advokato prašymas iš 3 lapų, nutarties apimtis 4 lapai, argumentus reikėjo išsamiai apsvarstyti, motyvuoti, aprašyti, bet teisėja visa tai atliko vos per pusvalandį. Be to, teisėjai išėjus priimti nutarties, liudytojai buvo pasakyta, kad ji gali nebelaukti, nors prokuroro reiškiamas prašymas turėjo būti susijęs su pas šią liudytoją esančiais dokumentų originalais ir teismui tai buvo žinoma. Iš to taip pat matyti, kad jau buvo žinomas teisėjos sprendimas, ir kad prokuroro prašymo nebereikės svarstyti. Įtarimus dėl galimo susitarimo tarp teisėjos ir advokato sustiprina ir tas faktas, kad po ankstesnių teismo posėdžių, teisėja ne vieną kartą prokurorui buvo apie tai užsiminusi ir bandė įteigti savo nuomonę. Prokurorui kategoriškai paprieštaravus, galimai buvo rastas sukalbamesnis proceso dalyvis - advokatas M.B., pareiškęs minimą prašymą. Taip

manyti leidžia ir tas faktas, kad nors teisėja buvo nurodžiusi, kad nutartį skelbs maždaug po pusvalandžio, tačiau nei teisėjos, nei advokato M. B. nurodytu laiku teismo posėdžio salėje, nei prie jos nebuvo. Advokatas į posėdžio salę atėjo prieš pat ateinant teisėjai. Toks sutapimas visų aplinkybių kontekste, kelia abejonių dėl jo atsitiktinumo. Juolab, kad advokatas atėjo iš tos pastato dalies, kur yra teisėjos kabinetas. Prielaidai, kad nutarties priėmimo metu advokatas M.B. buvo pas teisėją J.K. patikrinti, buvo kreiptasi į teismo pirmininkę, kuri paaiškino, kad videoįrašai neišsaugoti“.

Prokuroras E. T. Komisijai paaiškino, kad byloje, kurioje jis skundė teisėjos priimtą nutartį šią bylą gražinti prokurorui tyrimui papildyti, priimtą po 8 mėnesių šios bylos nagrinėjimo teisme, jis pats buvo surašęs kaltinamąjį aktą ir palaikė valstybinį kaltinimą joje. Prokuroro nuomone teisėjos sprendimas buvo akivaizdžiai neteisėtas ir nepagrįstas, todėl prokuroras jį apskundė, ir būdamas įsitikinęs, kad jo, kaip prokuroro, pareiga ne tik užtikrinti teismo priimamų sprendimų turinio teisėtumo ir pagrįstumo kontrolę, bet ir atsižvelgti į sprendimų priėmimo aplinkybes, kai sprendimo priėmimo aplinkybės sukelia pagrįstų abejonių, šias abejones sukėlusias aplinkybes jis ir išdėstė savo skunde, neturėdamas tikslo apšmeižti ar pažeminti teisėją, bet tik siekdamas visapusiško teisėjos priimtos nutarties įvertinimo, būdamas įsitikinęs, kad joks įstatymas ar poįstatyminis aktas nedraudžia analizuoti, abejoti, vertinti, daryti išvadas, turėti nuomonę.

Komisija, įvertinusi gautus duomenis, prokuroro E. T. pateiktus paaiškinimus, aukštesniojo teismo nutartį, kuria buvo patenkintas prokuroro E. T. skundas ir teisėjos J. K. nutartis panaikinta, konstatavo, kad prokuroras E. T. nepadarė Kodekso pažeidimų. Prokuroro abejonės dėl galimo teisėjos J. K. nešališkumo priimant nutartį išdėstytos buvo korektiškai ir nėra šmeižiančios ar įžeidžiančios. Prokuroro pasirinkta nuomonės išsakymo forma negali būti laikoma Prokurorų etikos kodekso pažeidimu, kadangi analogiškos nuomonės, abejonių bei prielaidų išsakymas Teisėjų etikos ir drausmės komisijai būtų laikomas įstatymo suteiktos teisės įgyvendinimu.

Tuo pačiu Komisija pažymėjo, kad panašaus pobūdžio nuomonės, abejonės turėtų būti pateikiamos Teisėjų etikos ir drausmės komisijai.

8. Nagrinėdamas gautus pareiškimus, prašymus ir skundus yra kantrus, objektyvus ir korektiškas. Visus savo sprendimus pareiškėjui paaiškina suprantamai, atsižvelgdamas į situaciją, asmens išsilavinimą, amžių, kitas fizines ir psichines savybes.

9. Prokuroras vengia ryšių, kurie kenktų jo ir prokuratūros reputacijai. Jeigu artimas giminaitis ar šeimos narys tampa teisinio proceso dalyviu ir dėl to gali kilti viešųjų ir privačių interesų konfliktų, prokuroras apie tai praneša aukštesniajam prokurorui.

III. SU PROKURORO ETIKA NESUDERINAMI POELGIAI

10. Veiksmai, pažeidžiantys prokuroro priesaikos nuostatas, jeigu jie neužtraukia tarnybinės, administracinės ar baudžiamosios atsakomybės, vertinami kaip prokuroro vardą žeminantis poelgis ir Kodekso principų ir normų pažeidimas.

11. Piktybinis netiesos sakymas ar kitoks apgaudinėjimas, vartojimas įžeidžiančių žodžių ar gestų, dėvėjimas tarnybos metu netvarkingos aprangos ar netinkamas prokuroro atributų nešiojimas, pažeidžiant nustatytas taisykles, vertinamas kaip Kodekso principų ar normų pažeidimas.

12. Buvimas tarnyboje apsvaigusiam nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar toksinių medžiagų, fiktyvus nedarbingumo pateisinimas, tarnybos laiko ar darbo priemonių ir technikos naudojimas ne pagal paskirtį, jeigu tai neužtraukia tarnybinės, administracinės ar baudžiamosios atsakomybės, vertinami kaip prokuroro vardą žeminantis poelgis ir Kodekso principų ir normų pažeidimas

13. Viešas tarnybinio ginklo demonstravimas be tikslo jį panaudoti pagal paskirtį, gąsdinimas juo šeimos narių ar kitų asmenų, jeigu tai nėra nusikalstama veika, vertinamas kaip Prokuroro asmens apsaugos priemonių kontrolės nuostatų ir Kodekso principų ir normų pažeidimas.

14. Bet koks teisėto reikalavimo deklaruoti asmeninį turtą ar pinigines lėšas ignoravimas, jeigu tai neužtraukia administracinės ar baudžiamosios atsakomybės, vertinami kaip prokuroro vardą žeminantis poelgis ir Kodekso principų ir normų pažeidimas.

IV. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

15. Už Kodekso pažeidimus prokurorai traukiami atsakomybėn Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo nustatyta tvarka.